

Εισαγωγή

Από τη διεθνή πολιτική στην παγκόσμια πολιτική

PATRICIA OWENS • JOHN BAYLIS • STEVE SMITH

Οδηγός για τον Αναγνώστη

Αυτό το βιβλίο προσφέρει στον αναγνώστη μια γενική επισκόπηση της παγκόσμιας πολιτικής σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης. Ο όρος που χρησιμοποιείται συχνότερα για να εξηγήσει την παγκόσμια πολιτική στη σύγχρονη εποχή –«παγκοσμιοποίηση»– είναι αμφιλεγόμενος. Υπάρχει μεγάλη αντιπαράθεση σχετικά με το τι σημαίνει να μιλάμε για «παγκοσμιοποίηση», είτε αυτό υποδηλώνει ότι τα κύρια χαρακτηριστικά της σύγχρονης παγκόσμιας πολιτικής διαφέρουν από εκείνα του παρελθόντος είτε μεγάλο μέρος του κόσμου βιώνει μια αντίδραση κατά της «νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης». Η έννοια μπορεί απλούστερα να χρησιμοποιηθεί για να αναφερθεί στη διαδικασία αύξησης της διασυνδεσιμότητας μεταξύ των κοινωνιών, όπως ότι γεγονότα σε ένα μέρος του κόσμου ολοένα και περισσότερο επηρεάζουν λαούς και κοινωνίες που βρίσκονται μακριά. Από αυτήν την άποψη, ένας παγκοσμιοποιημένος κόσμος είναι ένας κόσμος στον οποίο τα πολιτικά, οικονομικά, πολιτισμικά και κοινωνικά γεγονότα γίνονται ολοένα και πιο αλληλοσυνδεόμενα, και στον οποίο έχουν μεγαλύτερο αντίκτυπο. Για άλλους, η «παγκοσμιοποίηση» είναι η ιδεολογία που σχετίζεται με την τρέχουσα φάση της παγκόσμιας οικονομίας –νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός– που έχει διαμορφώσει κυρίως την παγκόσμια πολιτική από τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Σε αυτήν την Εισαγωγή εξηγούμε πώς προτείνουμε να αντιμετωπιστεί η έννοια της παγκοσμιοποίησης σε αυτό το βιβλίο, και σας παρουσιάζουμε κάποια επιχειρήματα τόσο υπέρ όσο και κατά της αντίληψης ότι συνιστά σημαντική νέα εξέλιξη στην παγκόσμια πολιτική.

Θα ξεκινήσουμε συζητώντας τους διάφορους όρους που χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν την παγκόσμια πολιτική και τον επιστημονικό κλάδο –Διεθνείς Σχέσεις– που οδήγησε στον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε την παγκόσμια πολιτική. Έπειτα θα εξετάσουμε τους κύριους τρόπους με τους οποίους την έχουν εξηγήσει. Ο στόχος μας δεν είναι να παρουσιάσουμε μια άποψη για το πώς πρέπει να αντιμετωπίζουμε την παγκοσμιοποίηση, με την οποία θα συμφωνούν οι επιμελητές, ή και όλοι οι συνεργάτες αυτού του τόμου. Αυτό θα ήταν αδύνατο, επειδή δεν υπάρχει μια τέτοια συμφωνία. Αντιθέτως, θέλουμε να προσφέρουμε στον αναγνώστη το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα διαβάσει τα επόμενα κεφάλαια, που σημαίνει ότι πρέπει να παρουσιάσουμε μια ποικιλία απόψεων. Για παράδειγμα, οι κύριες θεωρητικές περιγραφές της παγκόσμιας πολιτικής βλέπουν την παγκοσμιοποίηση διαφορετικά. Κάποιες την αντιμετωπίζουν απλώς ως μια προσωρινή φάση της ιστορίας του ανθρώπινου είδους, ενώ άλλες την βλέπουν ως την τελευταία εκδήλωση της ανάπτυξης του παγκόσμιου **καπιταλισμού**, και άλλες θεωρούν πως αντιπροσωπεύει έναν θεμελιώδη μετασχηματισμό της παγκόσμιας πολιτικής, που απαιτεί νέους τρόπους κατανόησης. Οι διαφορετικοί επιμελητές και συνεργάτες αυτού του βιβλίου δεν έχουν όλοι την ίδια άποψη και, μάλιστα, εκπροσωπούν όλες τις απόψεις που μόλις αναφέρθηκαν. Επομένως, για παράδειγμα, ο καθένας θα εξηγήσει διαφορετικά το γιατί τα ισχυρά **κράτη** δεν συμφωνούν στον τρόπο αντιμετώπισης της παγκόσμιας κλιματικής αλλαγής, γιατί μια πλειοψηφία του βρετανικού λαού ψήφισε υπέρ της αποχώρησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση, για τη σημασία της Αραβικής Άνοιξης

και της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης ή τις αιτίες και τη σημασία της οικονομικής, έμφυλης και φυλετικής ανισότητας στην παγκόσμια πολιτική.

Τρεις είναι οι κύριοι στόχοι αυτού του βιβλίου:

- να προσφέρουμε μια γενική επισκόπηση της παγκόσμιας πολιτικής σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης,
- να συνοψίσουμε τις κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις για να εξηγήσουμε τη σύγχρονη παγκόσμια πολιτική, και
- να προσφέρουμε το απαραίτητο υλικό για την ανάπτυξη σταθερής γνώσης των βασικών **δομών** και ζητημάτων που καθορίζουν την παγκόσμια πολιτική σήμερα.

Στο Δεύτερο Μέρος θα εξετάσουμε το πολύ σημαντικό ιστορικό υπόβαθρο του σύγχρονου κόσμου, όπως την άνοδο της σύγχρονης διεθνούς τάξης, τις σημαντικές κρίσεις της διεθνούς τάξης που καθόρισαν τον 20ό αιώνα, τις πιο πρόσφατες εξελίξεις από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και τη σημασία της ανόδου των νέων μη δυτικών δυνάμεων στη σημερινή παγκόσμια πολιτική. Το Τρίτο Μέρος

δίνει μια λεπτομερή περιγραφή κάθε μίας από τις βασικές θεωρίες της παγκόσμιας πολιτικής –**φιλελεύθερος διεθνισμός, ρεαλισμός, Μαρξισμός, κονστρουκτιβισμός, μεταδομισμός, μετα-αποικιακές και απο-αποικιακές** προσεγγίσεις, και **φεμινισμός**– παράλληλα με ένα κεφάλαιο για τις **κανονιστικές** προσεγγίσεις, που εστιάζει σε μια σειρά σημαντικών ηθικών ζητημάτων, όπως το αν μπορεί να είναι ηθικά σωστό να ξεκινήσει κάποιος πόλεμο. Στο Τέταρτο Μέρος εξετάζουμε τις βασικές δομές και διαδικασίες που συμβάλλουν σε μέγιστο βαθμό στη διαμόρφωση των βασικών περιγραμμάτων της σημερινής παγκόσμιας πολιτικής, όπως της παγκόσμιας πολιτικής οικονομίας, της διεθνούς ασφάλειας, του πολέμου, του κοινωνικού φύλου και της φυλής. Έπειτα στο Πέμπτο Μέρος του βιβλίου ασχολούμαστε με κάποια από τα βασικά ζητήματα δημόσιας πολιτικής στον παγκοσμιοποιημένο κόσμο, όπως η φτώχεια, τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι πρόσφυγες και η περιβαλλοντική κρίση.

Από τη διεθνή πολιτική στην παγκόσμια πολιτική

Γιατί όμως αναφερόμαστε στην «παγκόσμια πολιτική» και όχι στη «διεθνή πολιτική» ή στις «διεθνείς σχέσεις»; Αυτοί είναι παραδοσιακοί όροι που χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν τις δομές και διαδικασίες τις οποίες πραγματεύεται αυτό το βιβλίο, όπως τις αιτίες του πολέμου και της ειρήνης ή την παγκόσμια οικονομία και τις ανισότητές της. Στην πραγματικότητα, η επιστήμη που μελετάει αυτά τα θέματα ονομάζεται σχεδόν πάντα Διεθνείς Σχέσεις. Γι' αυτήν θα μιλήσουμε σύντομα. Ο λόγος που επιλέγουμε τη φράση «παγκόσμια πολιτική» ήταν επειδή θεωρούμε ότι είναι πιο περιεκτική από ό,τι οι εναλλακτικοί όροι «διεθνείς σχέσεις» ή «διεθνής πολιτική». Υποδηλώνει ότι το ενδιαφέρον μας στρέφεται σε ένα ευρύ σύνολο δρώντων και πολιτικών σχέσεων στον κόσμο, και όχι μόνο σε αυτές ανάμεσα στα **έθνη-κράτη** (όπως υπονοούν οι όροι «διεθνείς σχέσεις» και «διεθνής πολιτική»). Αυτό δεν σημαίνει ότι οι σχέσεις μεταξύ των κρατών δεν είναι σημαντικές κάθε άλλο. Είναι θεμελιώδεις για τη σημερινή παγκόσμια πολιτική. Όμως, ενδιαφερόμαστε επίσης για τις σχέσεις μεταξύ θεσμών και οργανισμών που μπορεί να συνιστούν ή να μην συνιστούν κράτη. Για παράδειγμα, αυτό το βιβλίο θα σας εισαγάγει στη σημασία των **πολυεθνικών εταιρειών**, των **διεθνικών τρομοκρατικών ομάδων**, των κοινωνικών τάξεων και των **μη κυβερνητικών οργανώσεων** (ΜΚΟ), όπως οι ομάδες

για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επίσης θεωρούμε ότι οι σχέσεις μεταξύ διεθνικών εταιρειών, **κυβερνήσεων** ή **διεθνών οργανισμών** είναι εξίσου σημαντικές για τη δράση των κρατών και άλλων πολιτικών δρώντων. Έτσι, προτιμάμε να χαρακτηρίζουμε τις σχέσεις που μας ενδιαφέρουν ως σχέσεις παγκόσμιας πολιτικής, με τη σημαντική υπόμνηση ότι δεν θέλουμε ο αναγνώστης να αποκτήσει περιορισμένη αντίληψη για την «πολιτική». Αυτό το θέμα θα προκύπτει επανειλημμένα στα κεφάλαια που θα ακολουθήσουν, από τη στιγμή που πολλοί συγγραφείς θέλουν να δώσουν μεγάλο εύρος στον ορισμό της «πολιτικής».

Ένα προφανές παράδειγμα αφορά στη σχέση μεταξύ πολιτικής και οικονομίας υπάρχουν σαφώς αλληλοεπικαλύψεις και αυτός που μπορεί να πείσει τους άλλους ότι η σημερινή κατανομή πόρων είναι «απλώς» οικονομικό ή «ιδιωτικό» και όχι πολιτικό ζήτημα, αποκτά μεγάλη διαπραγματευτική ισχύ. Βέβαια, η ίδια η διακρίση μεταξύ «πολιτικής» και «οικονομικών» έχει μακρά ιστορία και είναι ανοικτή σε αντιπαράθεση. Πότε, πού και γιατί δημιουργήθηκε αυτή η συγκεκριμένη διάκριση μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού, πολιτικής και οικονομίας; Τι ρόλο παίζει στην παγκόσμια πολιτική οικονομία σήμερα; Καθώς διαβάζετε αυτό το βιβλίο, ήδη το 82% του παγκόσμιου πλούτου βρίσκεται στα χέρια του 1% του

πληθυσμού του κόσμου και οι πλουσιότεροι 27 άνθρωποι του κόσμου κατέχουν τον ίδιο πλούτο με το φτωχότερο 50% – 3,8 δισεκατομμύρια ανθρώπους. Έτσι, θέλουμε να αντιλαμβάνεστε το εύρος της πολιτικής, καθώς αρκετά κεφάλαια αυτού του βιβλίου θα παρουσιάσουν ως «πολιτικά» κάποια χαρακτηριστικά του σημερινού κόσμου τα

Η μελέτη των Διεθνών Σχέσεων

Όπως θα ανακαλύψετε διαβάζοντας αυτό το βιβλίο, οι Διεθνείς Σχέσεις είναι ένας απίστευτα ενδιαφέρων και ποικίλος κλάδος. Είναι ενδιαφέρων επειδή απαντάει στα πιο πιεστικά προβλήματα που διαμορφώνουν τη ζωή όλων μας στον πλανήτη: τα ζητήματα πολέμου και ειρήνης, την οργάνωση της παγκόσμιας οικονομίας, τις αιτίες και τις συνέπειες της παγκόσμιας ανισότητας, την εκκρεμή παγκόσμια περιβαλλοντική καταστροφή, για να ονομάσουμε μερικά από τα πιο προφανή. Οι βασικές έννοιες που οργανώνουν τον διάλογο στον κλάδο είναι επίσης από τις πιο επίμαχες: ισχύς, βία, **κυριαρχία**, κράτη, **αυτοκρατορία**, γενοκτονία, επέμβαση, ανισότητα, δικαιοσύνη και δημοκρατία, και πάλι για να ονομάσουμε μερικές.

Ο επιστημονικός κλάδος είναι εξαιρετικά ποικίλος, οργανωμένος σε διάφορους υποκλάδους και ειδικότητες, όπως διεθνής ιστορία, διεθνής ασφάλεια, διεθνής πολιτική οικονομία, διεθνές δίκαιο και διεθνείς οργανισμοί. Οι μελετητές των Διεθνών Σχέσεων συχνά συνεργάζονται με ειδικότητες που αφορούν συγκεκριμένες περιφέρειες, εστιάζοντας στη Λατινική Αμερική, την Ανατολική Ασία, τη Μέση Ανατολή, την Ευρώπη, την Αφρική ή τη Βόρεια Αμερική.

Οι Διεθνείς Σχέσεις είναι επίσης ένας εξαιρετικά διεπιστημονικός κλάδος, που βασίζεται σε θεωρητικές και μεθοδολογικές παραδόσεις από ποικίλους τομείς, όπως η Ιστορία, το Δίκαιο, η Πολιτική Επιστήμη, η Γεωγραφία, η Κοινωνιολογία και ολόένα και περισσότερο η Ανθρωπολογία, οι Έμφυλες Σπουδές και οι Μεταποικιακές και Απο-αποικιακές Σπουδές. Στη Βρετανία, οι ιστορικοί άσκησαν μεγάλη επιρροή κατά τις πρώτες δεκαετίες της οργανωμένης μελέτης των διεθνών σχέσεων (Hall 2012). Τις τελευταίες δεκαετίες, ειδικά μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, και ιδιαίτερα στις Ηνωμένες Πολιτείες, η Πολιτική Επιστήμη έχει συνήθως τη μεγαλύτερη επιρροή στον κλάδο των Διεθνών Σχέσεων. Αυτό συνήθως περιόριζε το εύρος των αποδεκτών προσεγγίσεων στη μελέτη των Διεθνών Σχέσεων και επίσης οδηγούσε σε υπερβολική εστίαση στην αμερικανική εξωτερική πολιτική, εις βάρος της μη δυτικής ιστορίας και των θεωριών της παγκόσμιας πολιτικής,

οποία μπορεί μέχρι τώρα να μην τα θεωρούσατε πολιτικά. Ο στόχος μας είναι να επικεντρωθούμε στις πολιτικές σχέσεις και της σχέσης **ισχύς**, που, με την ευρεία έννοια, χαρακτηρίζουν τον σημερινό κόσμο. Πολλές από αυτές τις σχέσεις θα είναι μεταξύ κρατών, ενώ άλλες, ίσως και οι περισσότερες, δεν θα είναι.

Ωστόσο, πολύ πρόσφατα, τόσο εντός όσο και εκτός Ηνωμένων Πολιτειών, οι μελετητές ξεκίνησαν να δίνουν πολύ περισσότερη προσοχή στο πώς και το γιατί οι Διεθνείς Σχέσεις παραμελούν τις μη δυτικές ιστορίες και εμπειρίες, και ξεκίνησαν να τις μελετούν (Tickner και Wæver 2009). Με αυτόν τον τρόπο, ολόένα και περισσότερο απομακρύνουν τον κλάδο από ευρωκεντρικές προσεγγίσεις προς την παγκόσμια πολιτική και αρχίζουν να βλέπουν σοβαρά το εγχείρημα δημιουργίας Παγκόσμιων Διεθνών Σχέσεων (Acharya 2014b).

Οι άνθρωποι προσπαθούν να κατανοήσουν την παγκόσμια πολιτική εδώ και αιώνες. Ωστόσο, η δημιουργία του κλάδου των Διεθνών Σχέσεων είναι σχετικά πρόσφατη. Αυτή η ιστορία επίσης εν μέρει εξηγεί κάποια από τα ζητήματα που μόλις περιγράψαμε. Ακόμα και η ιστορία του κλάδου των Διεθνών Σχέσεων είναι επίμαχη. Μία από τις επικρατέστερες περιγραφές της ιστορίας του είναι ότι ο κλάδος δημιουργήθηκε το 1919 όταν δημιουργήθηκε το Τμήμα Διεθνούς Πολιτικής στο Πανεπιστήμιο της Ουαλίας, στο Αμπερίστουιθ (τώρα Aberystwyth University). Η έμφαση σε αυτήν την εκδοχή της ιστορίας είναι ότι το Τμήμα της Διεθνούς Πολιτικής ιδρύθηκε μετά τη φρίκη του Α' Παγκόσμιου Πολέμου για να βοηθήσει στην αποφυγή ενός μελλοντικού πολέμου. Αν οι μελετητές μπορούσαν να βρουν τα αίτια του πολέμου, τότε θα μπορούσαν να προτείνουν λύσεις για να βοηθήσουν τους πολιτικούς να εμποδίσουν το ξέσπασμά τους. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, ο κλάδος των Διεθνών Σχέσεων χαρακτηρίστηκε –ή έπρεπε να χαρακτηριζόταν– από μια τέτοια δέσμευση να αλλάξει τον κόσμο. Το έργο του επιστημονικού κλάδου θα έπρεπε να είναι να κάνει τον κόσμο καλύτερο.

Άλλοι αμφισβητούν αυτήν την ιστορία ως έναν μύθο για έναν κλάδο με πολύ πιο σκοτεινή ιστορία, τοποθετώντας την ανάδυση των Διεθνών Σχέσεων νωρίτερα, στην ιστορία της αποικιοκρατικής διοίκησης και στη μελέτη του ιμπεριαλισμού (Long και Schmidt 2005· Vitalis 2015). Για παράδειγμα, το πρώτο επιστημονικό περιοδικό του κλάδου ονομάστηκε *Journal of Race Development*, και εκδόθηκε πρώτη φορά το 1910, και τώρα είναι η σημαντική έκδοση με βάση τις ΗΠΑ που είναι γνωστή ως

Foreign Affairs. Τα πρώτα χρόνια του 20ού αιώνα δεν ήταν μόνο μια περίοδος παγκόσμιου πολέμου, αλλά επίσης αυτοκρατορίας, κλοπής της γης και πίστης στη φυλετική ανωτερότητα – δηλαδή, διατήρησης και δικαιολόγησης της λευκής ανωτερότητας στην παγκόσμια πολιτική. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι Αφρικανοί-Αμερικανοί μελετητές που ενδιαφέρονταν να μελετήσουν τη φυλή και την παγκόσμια πολιτική περιθωριοποιούνταν συστηματικά από τον αναδύμενο κλάδο των Διεθνών Σχέσεων (Vitalis 2015). Ωστόσο, η τοποθέτηση της ιστορίας του κλάδου σε αυτό το πλαίσιο μας δίνει μια διαφορετική εξήγηση για τον ρόλο του πανεπιστημιακού κλάδου σήμερα, που υπάρχει σε ένα πλαίσιο **διεθνούς ιεραρχίας** και της συνεχιζόμενης σημασίας της φυλής και του ρατσισμού στην παγκόσμια πολιτική, όπως συζητείται αργότερα σε αυτό το βιβλίο.

Αυτό που πρέπει να σημειώσουμε εδώ είναι ότι υπάρχουν σημαντικές αντιπαραθέσεις σχετικά με το πώς παράγεται η επιστημονική γνώση, με το πλαίσιο στο οποίο διαμορφώνονται οι επιστημονικοί κλάδοι και κάποιες από τις μακροχρόνιες κληρονομίες αυτής της

Θεωρίες της παγκόσμιας πολιτικής

Το βασικό πρόβλημα με το οποίο έρχεται αντιμέτωπος όποιος προσπαθεί να κατανοήσει τη σύγχρονη παγκόσμια πολιτική είναι ότι υπάρχει τόσο υλικό για αυτό το θέμα που είναι δύσκολο να ξεχωρίσει ποια πράγματα έχουν σημασία και ποια δεν έχουν. Από πού θα ξεκινούσε κάποιος που θέλει να εξηγήσει τις πιο σημαντικές πολιτικές διαδικασίες; Για παράδειγμα, πώς θα εξηγούσε τις αποτυχίες των διαπραγματεύσεων για την κλιματική αλλαγή, το Brexit, τα γεγονότα της 11/9 ή την άνοσο του επονομαζόμενου Ισλαμικού Κράτους (IS, ή αλλιώς ISIS, ISIL, ή Daesh) μετά την εισβολή και την κατοχή του Ιράκ από τις Ηνωμένες Πολιτείες; Γιατί μετά την προφανή οικονομική άνθιση σε μεγάλο μέρος του καπιταλιστικού κόσμου ακολούθησε μια σχεδόν ολέθρια κατάρρευση του παγκόσμιου χρηματοοικονομικού συστήματος; Γιατί εκατομμύρια μετανάστες από τη Βόρεια Αφρική επιδιώκουν να κάνουν το εξαιρετικά επικίνδυνο ταξίδι προς την Ευρωπαϊκή Ένωση διασχίζοντας τη Μεσόγειο; Γιατί οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστηρίζουν το Ισραήλ στη σύγκρουσή του με τους Παλαιστίνιους στα κατεχόμενα εδάφη; Όπως θα μάθετε, υπάρχουν διαφορετικές απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα και μάλλον δεν είναι εύκολο να καταλήξουμε σε οριστική απάντηση.

Είτε το γνωρίζετε είτε όχι, κάθε φορά που αντιμετωπίζετε τέτοια ερωτήματα, είναι αναγκαίο να καταφύγετε

ιστορίας. Ένα άλλο παράδειγμα είναι πώς οι ιστορίες διεθνούς σκέψης και ο κλάδος των Διεθνών Σχέσεων σχεδόν αποκλείουν εντελώς τις γυναίκες στοχαστρίες και ιδρύτριες του κλάδου (για μια εξαίρεση, βλ. Ashworth 2014). Ωστόσο, οι γυναίκες στο παρελθόν έγραψαν πολλά για τη διεθνή πολιτική (Sluga και James 2016· Owens 2018). Το έργο τους δεν έχει ακόμα αποκαλυφθεί και αναλυθεί πλήρως. Η γνώση για την παγκόσμια πολιτική –και τα επιστημονικά αντικείμενα που σπουδάσετε στο πανεπιστήμιο– έχει επίσης μια ιστορία και μια πολιτική. Αυτή η ιστορία σχετίζεται με την ταυτότητα του επιστημονικού κλάδου των Διεθνών Σχέσεων και με τον τρόπο που θα πρέπει να σκεφτόμαστε την παγκόσμια πολιτική σήμερα. Πράγματι, θα πρέπει να έχουμε κατά νου ότι οι βασικές θεωρίες της παγκόσμιας πολιτικής δεν προέκυψαν από το πουθενά. Αναπτύχθηκαν από διανοούμενους και επαγγελματίες σε συγκεκριμένες συνθήκες για πολύ συγκεκριμένους και πολιτικούς λόγους. Οι διεθνείς ιστορίες έχουν επίσης ιστορία (Knutsen 1997· Keene 2005· Ashworth 2014).

όχι μόνο στη μελέτη της ιστορίας, αν και είναι απολύτως σημαντικό, αλλά και σε θεωρίες. Μια θεωρία αποτελεί ένα εργαλείο απλοποίησης που σας επιτρέπει να αποφασίσετε ποια γεγονότα είναι πιο σημαντικά από άλλα όταν επιχειρείτε να κατανοήσετε τον κόσμο. Μια καλή αναλογία θα ήταν να την δούμε ως γυαλιά με χρωματιστούς φακούς: όταν βάζουμε τους κόκκινους φακούς, ο κόσμος μοιάζει κόκκινος: όταν βάζουμε τους κίτρινους, μοιάζει κίτρινος. Ο κόσμος δεν είναι διαφορετικός, απλώς φαίνεται διαφορετικός. Το ίδιο συμβαίνει, λοιπόν, και με τις θεωρίες. Σύντομα θα συνοψίσουμε τις κύριες θεωρητικές απόψεις που έχουν κυριαρχήσει στη μελέτη της παγκόσμιας πολιτικής, ώστε να πάρετε μια ιδέα με ποια «χρώματα» ζωγραφίζουν την παγκόσμια πολιτική. Πριν, όμως, προχωρήσουμε σε αυτό, θα θέλαμε να τονίσουμε ότι δεν θεωρούμε τη θεωρία προαιρετική. Δεν μπορεί να πει κανείς ότι δεν θέλει να ασχοληθεί με τη θεωρία και ότι το μόνο που θέλει είναι να εξετάσει τα «γεγονότα». Το θεωρούμε αυτό απλώς αδύνατον, αφού ο μόνος τρόπος για να αποφασίσετε ποια από τα εκατοντάδες πιθανά γεγονότα να εξετάσετε είναι να ακολουθήσετε έναν μηχανισμό απλοποίησης ο οποίος θα σας υποδείξει ποια από αυτά έχουν μεγαλύτερη σημασία. Η θεωρία είναι ένας μηχανισμός απλοποίησης. Λάβετε επίσης υπόψη ότι μπορεί να μην έχετε επίγνωση ότι

έχετε κάποια δική σας θεωρία. Μπορεί απλώς να είναι η άποψη για τον κόσμο την οποία την πήρατε από την οικογένειά σας, τον κύκλο σας, την κοινωνική σας τάξη ή από τα ΜΜΕ. Μπορεί να θεωρείτε την άποψή σας κοινή λογική και όχι κάτι τόσο πολύπλοκο όσο μια θεωρία. Όμως, πιστεύουμε βαθύτατα ότι αυτό που συμβαίνει σε αυτή την περίπτωση είναι ότι όλες οι θεωρητικές σας υποθέσεις είναι μάλλον υπόρρητες παρά σαφείς, και εμείς προτιμούμε να είμαστε όσο πιο σαφείς γίνεται σε ό,τι αφορά την παγκόσμια πολιτική.

Βέβαια, πολλοί υπέρμαχοι συγκεκριμένων θεωριών ισχυρίζονται ότι βλέπουν τον κόσμο όπως «πραγματικά είναι». Ας εξετάσουμε τη θεωρία των Διεθνών Σχέσεων που είναι γνωστή ως «ρεαλισμός». Ο «πραγματικός» κόσμος κατά τους Ρεαλιστές δεν είναι ένα πολύ ευχάριστο μέρος. Κατά την άποψή τους, οι άνθρωποι είναι εγωιστές και αυταρχικοί, στην καλύτερη περίπτωση, και μάλλον πολύ χειρότεροι. Οι απόψεις των Φιλελεύθερων σχετικά με τη δυνατότητα τελειοποίησης των ανθρώπων και την πιθανότητα θεμελιώδους μεταμόρφωσης της παγκόσμιας πολιτικής που θα την απομακρύνει από τη σύγκρουση και την ιεραρχία είναι παράλογες σύμφωνα με τη ρεαλιστική άποψη. Πράγματι, οι ρεαλιστές συχνά έχουν το πάνω χέρι στις αντιπαραθέσεις για τη φύση της παγκόσμιας πολιτικής επειδή οι απόψεις τους φαίνεται να συμφωνούν περισσότερο με την κοινή λογική, ιδιαίτερα όταν τα ΜΜΕ μάς βομβαρδίζουν καθημερινά με εικόνες που δείχνουν πόσο κακό μπορούν να κάνουν οι άνθρωποι ο ένας στον άλλο. Θα μιλήσουμε περισσότερο για τον ρεαλισμό παρακάτω. Σε αυτό το σημείο, θα θέλαμε να σκεφτείτε αν η ρεαλιστική άποψη είναι τόσο ουδέτερη όσο και προϊόν κοινής λογικής. Εξάλλου, αν διδάξουμε την παγκόσμια πολιτική σε διαδοχικές γενιές φοιτητών και φοιτητριών και τους πούμε ότι οι άνθρωποι είναι εγωιστές, τότε δεν είναι φυσικό αυτό να γίνει κοινή λογική; Και αυτοί, όταν θα πάνε να εργαστούν στα ΜΜΕ, σε υπουργεία ή στον στρατό, δεν θα επαναλαμβάνουν απλώς αυτά που διδάχθηκαν και δεν θα ενεργούν αναλόγως; Δεν θα μπορούσε ο ρεαλισμός να είναι απλώς ο ιδεαλισμός των ισχυρών κρατών, που ενδιαφέρονται να προστατεύσουν την καθεστηκία τάξη πραγμάτων; Προς το παρόν, θα θέλαμε να το αφήσουμε ανοιχτό αυτό το θέμα και να επισημάνουμε απλώς ότι δεν είμαστε πεπεισμένοι ότι ο ρεαλισμός είναι τόσο αντικειμενικός και μη κανονιστικός όσο παρουσιάζεται.

Το σίγουρο είναι ότι ο ρεαλισμός αποτελεί έναν από τους κυρίαρχους τρόπους στη Δύση για να εξηγήσουμε την παγκόσμια πολιτική τα τελευταία 150 χρόνια. Όμως δεν είναι η μόνη θεωρία των διεθνών σχέσεων, ούτε

αυτή που σχετίζεται περισσότερο με την προγενέστερη μελέτη των διεθνών σχέσεων. Θα συνοψίσουμε, σε αυτό το σημείο, τις κύριες υποθέσεις που θεμελιώνουν τις βασικές αντίπαλες θεωρίες της παγκόσμιας πολιτικής: τον φιλελεύθερο διεθνισμό, τον ρεαλισμό, τον **μαρξισμό**, τον **κονστρουκτιβισμό**, τον **μεταδομισμό**, τη **μετα-αποικιοκρατία** και την **απο-αποικιοποίηση** και τον **φεμινισμό**. Αυτές οι θεωρίες θα συζητηθούν αναλυτικότερα στο Τρίτο Μέρος. Παρόλο που δεν φτάνουμε σε μεγάλο βάθος εδώ, χρειάζεται να σας δώσουμε μια γεύση των βασικών τους θεμάτων επειδή, αφού τις συνοψίσουμε, θέλουμε να πούμε κάτι σχετικά με το πώς καθεμία μπορεί να αντιμετωπίζει την παγκοσμιοποίηση.

Φιλελεύθερος διεθνισμός

Ο φιλελεύθερος διεθνισμός αναπτύχθηκε μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, σε μια περίοδο που καθορίζεται από ανταγωνιστικές αλλά ασταθείς αυτοκρατορίες, κοινωνικές συγκρούσεις, το κίνημα για το δικαίωμα ψήφου των γυναικών και πειράματα στη διεθνή οργάνωση (Sluga και Clavin 2017). Όπως θα μάθετε αργότερα, υπάρχουν πολλά είδη «φιλελευθερισμού». Όμως τα βασικά θέματα που διέπουν τη φιλελεύθερη σκέψη είναι ότι οι άνθρωποι και οι κοινωνίες μπορούν να βελτιωθούν, ότι η αντιπροσωπευτική δημοκρατία είναι απαραίτητη για τη φιλελεύθερη βελτίωση και ότι οι ιδέες –και όχι μόνο η υλική δύναμη– είναι σημαντικές. Πίσω από όλα αυτά βρίσκεται η πίστη στην πρόοδο, με πρότυπο τα επιτεύγματα των φιλελεύθερων καπιταλιστικών κοινωνιών στη Δύση. Συνεπώς, οι Φιλελεύθεροι απορρίπτουν την ιδέα των Ρεαλιστών σύμφωνα με την οποία ο πόλεμος είναι η φυσική κατάσταση της παγκόσμιας πολιτικής. Επίσης αμφισβητούν την ιδέα ότι το κράτος είναι ο κύριος δρών στην παγκόσμια πολιτική σκηνή, αν και δεν αρνούνται τη σημασία του. Θεωρούν τα άτομα, τις πολυεθνικές εταιρείες, τους **διεθνικούς δρώντες** και τους διεθνείς οργανισμούς κεντρικούς δρώντες σε κάποια θεματικά πεδία της παγκόσμιας πολιτικής. Οι Φιλελεύθεροι έχουν την τάση να βλέπουν το κράτος όχι ως ενιαίο ή συνεκτικό δρώντα, αλλά ως αποτελούμενο από άτομα και σύνολά τους, κοινωνικές προτιμήσεις και συμφέροντα. Επίσης θεωρούν ότι το κράτος αποτελείται από ένα σύνολο από γραφειοκρατίες, που η καθεμία έχει τα δικά της συμφέροντα. Για τον λόγο αυτό, δεν μπορεί να υπάρχει «**εθνικό συμφέρον**», αφού απλώς αντιπροσωπεύει το αποτέλεσμα των όποιων κοινωνικών προτιμήσεων ή γραφειοκρατικών οργανισμών συμβαίνει να κυριαρχούν στις εσωτερικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Στις σχέσεις μεταξύ των κρατών, οι Φιλελεύθεροι τονίζουν τις δυνατότητες **συνεργασίας**, και

το κύριο θέμα τους είναι η δημιουργία **διεθνών θεσμών** στους οποίους η οικονομική και πολιτική συνεργασία μπορεί να επιτευχθεί με τον καλύτερο τρόπο.

Για τη φιλελεύθερη αντίληψη, η παγκόσμια πολιτική δίνει την εικόνα ενός σύνθετου συστήματος διαπραγματεύσεως μεταξύ πολλών διαφορετικών δρώντων. Η στρατιωτική ισχύς παραμένει σημαντική, αλλά η ατζέντα του φιλελευθερισμού δεν είναι τόσο περιορισμένη όσο είναι αυτή του ρεαλισμού για τις σχέσεις μεταξύ μεγάλων δυνάμεων. Οι Φιλελεύθεροι δεν βλέπουν τα εθνικά συμφέροντα μόνο με στρατιωτικούς όρους, αλλά τονίζουν τη σημασία οικονομικών, περιβαλλοντικών και τεχνολογικών ζητημάτων. Η τάξη στην παγκόσμια πολιτική προκύπτει από τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα σε πολλά στρώματα ρυθμιστικών διευθετήσεων που αποτελούνται από νόμους, συμφωνημένες **αρχές, διεθνή καθεστώτα** και θεσμικούς **κανόνες**. Ουσιαστικά, οι Φιλελεύθεροι δεν θεωρούν την κυριαρχία τόσο σημαντική στην πράξη όσο πιστεύουν οι Ρεαλιστές. Τα κράτη μπορεί να ασκούν νόμιμη κυριαρχία, αλλά στην πράξη πρέπει να διαπραγματεύονται με διάφορους δρώντες, με αποτέλεσμα να περιορίζεται σημαντικά η ελευθερία των κινήσεών τους. Η **αλληλεξάρτηση** μεταξύ των κρατών είναι ένα πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό της παγκόσμιας πολιτικής.

Ρεαλισμός

Οι Ρεαλιστές έχουν διαφορετική άποψη για την παγκόσμια πολιτική και, όπως οι Φιλελεύθεροι, έχουν μακρά παράδοση. Ωστόσο, αμφισβητείται έντονα το αν οι ρεαλιστές μπορούν να υποστηρίξουν ότι έχουν ρίζες στην Αρχαία Ελλάδα ή αν ο ρεαλισμός αποτελεί εφεύρεση για την εξυπηρέτηση των αναγκών της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής του Ψυχρού Πολέμου. Σε κάθε περίπτωση, υπάρχουν πολλές παραλλαγές αυτού που αποκαλείται «ρεαλισμός». Όμως γενικά, για τους Ρεαλιστές, οι κύριοι δρώντες της παγκόσμιας σκηνής είναι τα κράτη, τα οποία είναι νομίμως κυρίαρχοι δρώντες. Κυριαρχία σημαίνει ότι δεν υπάρχει δρών πάνω από το κράτος που να μπορεί να το αναγκάσει να ενεργεί με συγκεκριμένους τρόπους. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη, άλλοι δρώντες, όπως οι πολυεθνικές εταιρείες ή οι διεθνείς οργανισμοί, πρέπει να λειτουργούν μέσα στο πλαίσιο των διακρατικών σχέσεων. Όσο σχετικά με το τι ωθεί τα κράτη να δρουν όπως δρουν, οι Ρεαλιστές θεωρούν ότι η ανθρώπινη φύση παίζει κεντρικό ρόλο και θεωρούν ότι η ανθρώπινη φύση είναι αρκετά εγωιστική. Κατά συνέπεια, η παγκόσμια πολιτική (ή, ακριβέστερα για τους Ρεαλιστές, η διεθνής πολιτική) αντιπροσωπεύει

μια πάλη για την ισχύ μεταξύ των κρατών, με το καθένα να επιχειρεί να μεγιστοποιήσει τα εθνικά του συμφέροντα. Αυτή η τάξη πραγμάτων που υπάρχει στην παγκόσμια πολιτική είναι αποτέλεσμα της λειτουργίας ενός μηχανισμού γνωστού ως **ισορροπία της ισχύος**, μέσω του οποίου δρουν τα κράτη ώστε να εμποδίσουν την κυριαρχία οποιουδήποτε κράτους. Επομένως, η παγκόσμια πολιτική έχει να κάνει με διαπραγματεύσεις και συμμαχίες, με τη **διπλωματία** να αποτελεί κεντρικό μηχανισμό για την εξισορρόπηση διαφόρων εθνικών συμφερόντων. Τελικά, όμως, το σημαντικότερο εργαλείο που υπάρχει για την εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής των κρατών είναι η στρατιωτική βία. Τελικά, εφόσον δεν υπάρχει ένας κυρίαρχος φορέας ανώτερος των κρατών που να διαμορφώνει το διεθνές πολιτικό σύστημα, η παγκόσμια πολιτική είναι ένα σύστημα **αυτοβοήθειας**, στο οποίο τα κράτη πρέπει να στηρίζονται στους δικούς τους στρατιωτικούς πόρους ώστε να επιτυγχάνουν τους σκοπούς τους. Αυτοί οι σκοποί μπορούν συχνά να επιτευχθούν μέσω της συνεργασίας, αλλά η πιθανότητα σύγκρουσης είναι πάντα παρούσα.

Μετά τις δεκαετίες του 1970 και 1980, έχει αναπτυχθεί μια σημαντική παραλλαγή του ρεαλισμού, γνωστή ως **νεορεαλισμός**. Αυτή η άποψη τονίζει τη σημασία της δομής του **διεθνούς συστήματος**, καθώς επηρεάζει τη συμπεριφορά όλων των κρατών. Έτσι, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου υπήρχαν δύο κυρίαρχες δυνάμεις στο διεθνές σύστημα και αυτό οδήγησε σε ορισμένους κανόνες συμπεριφοράς τώρα που έχει λήξει ο Ψυχρός Πόλεμος, η δομή της παγκόσμιας πολιτικής λέγεται ότι κινείται προς την κατεύθυνση του **πολυπολισμού** (μετά από μια φάση **μονοπολισμού**) που, σύμφωνα με τους Νεορεαλιστές, θα αλλάξει τους κανόνες του παιχνιδιού.

Κοινωνικός κονστρουκτιβισμός

Ο κοινωνικός κονστρουκτιβισμός είναι μια σχετικά νέα θεωρία των Διεθνών Σχέσεων, η οποία αναπτύχθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες στα τέλη της δεκαετίας του '80 και η οποία ασκεί ολοένα και μεγαλύτερη επιρροή από τα μέσα της δεκαετίας του '90. Η προσέγγιση αυτή προέκυψε μέσα από ένα σύνολο γεγονότων στην παγκόσμια πολιτική, κυρίως από τη διάλυση της σοβιετικής αυτοκρατορίας, όπως συμβολίστηκε πρωτίστως από την πτώση του Τείχους του Βερολίνου το 1989. Αυτά τα γεγονότα υποδεικνύουν ότι η ανθρώπινη αυτενέργεια είχε εν δυνάμει πολύ σημαντικότερο ρόλο στην παγκόσμια πολιτική από αυτόν που της αναγνώρισαν ο ρεαλισμός και ο φιλελευθερισμός. Όμως οι θεωρητικές βάσεις της προσέγγισης αυτής είναι πολύ παλαιότερες και σχετίζονται με μια

σειρά από κοινωνικο-επιστημονικά και φιλοσοφικά έργα που αμφισβητούν την ιδέα ότι ο κοινωνικός κόσμος είναι εξωτερικός για τους ανθρώπους που κατοικούν σε αυτόν, και δεν αλλάζει εύκολα. Ο ρεαλισμός και ο φιλελευθερισμός τονίζουν, σε διαφορετικό βαθμό, την ομαλότητα και τη «βεβαιότητα» της πολιτικής ζωής (αν και ο φιλελευθερισμός είναι λιγότερο απόλυτος).

Αντιθέτως, ο κονστρουκτιβισμός υποστηρίζει ότι δημιουργούμε και ξαναδημιουργούμε τον κοινωνικό κόσμο και, για τον λόγο αυτό, η ανθρώπινη αυτενέργεια παίζει πολύ μεγαλύτερο ρόλο από ό,τι υπαινίσσονται οι άλλες θεωρίες. Επιπλέον, οι κονστρουκτιβιστές σημειώνουν ότι αυτοί που βλέπουν τον κόσμο ως κάτι σταθερό υποτιμούν τις δυνατότητες για ανθρώπινη πρόοδο και βελτίωση της ανθρώπινης ζωής. Σε αυτόν τον βαθμό, ο κοινωνικός κονστρουκτιβισμός συμπίπτει έντονα με τον φιλελευθερισμό και μπορεί επίσης να θεωρηθεί ότι προσφέρει τα θεμέλια της κοινωνικής θεωρίας των φιλελευθέρων πολιτικών θεωριών της παγκόσμιας πολιτικής. Σύμφωνα με έναν από τους πιο σημαντικούς θεωρητικούς του κονστρουκτιβισμού, τον Alexander Wendt, ακόμα και το διεθνές σύστημα αυτοβοήθειας που παρουσιάζουν οι Ρεαλιστές είναι κάτι το οποίο δημιουργούμε και ξαναδημιουργούμε: με τα δικά του λόγια, «**αναρχία** είναι αυτό που τα κράτη θεωρούν ότι είναι» (Wendt 1992). Επομένως, ο κόσμος τον οποίο οι Ρεαλιστές παρουσιάζουν ως «φυσικό» ή «δεδομένο» είναι, στην πραγματικότητα, πολύ περισσότερο ανοικτός σε αλλαγές, και οι κονστρουκτιβιστές θεωρούν ότι η αυτοβοήθεια είναι μόνο μία από τις πιθανές απαντήσεις στην άναρχη δομή της παγκόσμιας πολιτικής. Πράγματι, θεωρούν ότι δεν είναι μόνο η δομή της παγκόσμιας πολιτικής που επιδέχεται αλλαγές, αλλά και οι ταυτότητες και τα συμφέροντα, που ο νεορεαλισμός και ο νεοφιλελευθερισμός θεωρούν δεδομένα. Με άλλα λόγια, οι κονστρουκτιβιστές πιστεύουν πως είναι ουσιαστικό λάθος να βλέπουμε την παγκόσμια πολιτική ως κάτι που δεν μπορούμε να αλλάξουμε. Οι φαινομενικά «φυσικές» δομές, οι διαδικασίες, οι ταυτότητες και τα συμφέροντα στην παγκόσμια πολιτική μπορεί, στην πραγματικότητα, να διαφέρουν από την τρέχουσα εικόνα τους. Ας σημειώσουμε, όμως, ότι ο κοινωνικός κονστρουκτιβισμός δεν αποτελεί μια καθεαυτή θεωρία της παγκόσμιας πολιτικής. Είναι μια προσέγγιση στη φιλοσοφία της κοινωνικής επιστήμης με συνέπειες στα είδη επιχειρημάτων που μπορούν να τεθούν για την παγκόσμια πολιτική. Οι κονστρουκτιβιστές χρειάζεται να παντρέψουν την προσέγγισή τους με μια άλλη πολιτική θεωρία της παγκόσμιας πολιτικής, όπως ο ρεαλισμός αλλά συνήθως ο φιλελευθερισμός, για να κάνουν ουσιώδεις ισχυρισμούς.

Ο ρεαλισμός, ο φιλελευθερισμός και ο κοινωνικός κονστρουκτιβισμός γενικά θεωρούνται «καθιερωμένες» θεωρίες της παγκόσμιας πολιτικής. Αυτό σημαίνει ότι είναι κυρίαρχες προσεγγίσεις εκεί όπου μελετώνται σήμερα οι Διεθνείς Σχέσεις, δηλαδή στις Ηνωμένες Πολιτείες. Όμως αυτό αλλάζει. Και σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει ο ρεαλισμός, ο φιλελευθερισμός και ο κοινωνικός κονστρουκτιβισμός να θεωρηθούν οι μόνες πειστικές θεωρίες. Αντίθετα, εκτός Ηνωμένων Πολιτειών αυτές οι θεωρίες θεωρούνται συχνά υπερβολικά περιορισμένες κι επομένως μη πειστικές. Τώρα προχωράμε σε κάποιες άλλες προσεγγίσεις που είναι εξαιρετικά επικριτικές απέναντι στην κυρίαρχη τάση και πηγαίνουν πέρα από αυτήν σε αρκετά μεγάλο βαθμό.

Μαρξιστικές θεωρίες

Η τέταρτη κύρια θεωρητική θέση στην οποία θέλουμε να αναφερθούμε είναι η μαρξιστική θεωρία, επίσης γνωστή ως ιστορικός υλισμός, που μας δίνει αμέσως κάποια ιδέα των βασικών υποθέσεών της. Όμως πρώτα θα θέλαμε να τονίσουμε ένα παράδοξο για τον Μαρξισμό. Από τη μια μεριά, η μαρξιστική θεωρία είχε ιστορικά άπιστευτη επιρροή, εμπνέοντας σοσιαλιστικές επαναστάσεις σε όλο τον κόσμο, και κατά τη διάρκεια της διαδικασίας απο-αποικιοποίησης, και επίσης στις πρόσφατες παγκόσμιες εξεγέρσεις λόγω της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής κρίσης μετά το 2007, για παράδειγμα στην Ελλάδα. Από την άλλη μεριά, επηρέασε λιγότερο τον κλάδο των Διεθνών Σχέσεων από ό,τι ο ρεαλισμός ή ο φιλελευθερισμός, και έχει λιγότερα κοινά με τον ρεαλισμό ή τον φιλελευθερισμό από ό,τι έχουν αυτοί μεταξύ τους. Πράγματι, από μια μαρξιστική άποψη, τόσο ο ρεαλισμός όσο και ο φιλελευθερισμός εξυπηρετούν τα ταξικά και ιμπεριαλιστικά συμφέροντα των πιο ισχυρών δρώντων στην παγκόσμια πολιτική εις βάρος της πλειοψηφίας στον υπόλοιπο κόσμο.

Σύμφωνα με τη μαρξιστική θεωρία, το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό της παγκόσμιας πολιτικής είναι ότι ασκείται στο πλαίσιο μιας εξαιρετικά άνισης παγκόσμιας καπιταλιστικής οικονομίας. Σε αυτήν, οι σημαντικότεροι δρώντες δεν είναι τα κράτη αλλά οι κοινωνικές τάξεις, και η συμπεριφορά όλων των άλλων δρώντων εξηγείται τελικά μέσα από τις ταξικές δυνάμεις. Έτσι, τα κράτη, οι πολυεθνικές εταιρείες, ακόμα και οι διεθνείς οργανισμοί εκπροσωπούν το κυρίαρχο ταξικό συμφέρον στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Οι μαρξιστές θεωρητικοί διαφωνούν ως προς τον βαθμό της ελευθερίας κινήσεων που έχουν δρώντες όπως τα κράτη, αλλά όλοι συμφωνούν ότι η παγκόσμια οικονομία περιορίζει

σημαντικά την ελευθερία κινήσεων των κρατών, ειδικά των μικρότερων και πιο αδύναμων κρατών. Αντί να βλέπουν την παγκόσμια πολιτική ως πεδίο συγκρούσεων μεταξύ εθνικών συμφερόντων ή μια αρένα με πολλά θεματικά πεδία, οι οπαδοί της μαρξιστικής θεωρίας αντιλαμβάνονται την παγκόσμια πολιτική ως το πεδίο στο οποίο διαδραματίζονται ταξικές συγκρούσεις. Στον τομέα του Μαρξισμού που είναι γνωστός ως θεωρία παγκόσμιων συστημάτων, το κύριο χαρακτηριστικό της διεθνούς οικονομίας είναι η διαίρεση του κόσμου σε κεντρικές, ημιπεριφερειακές και περιφερειακές περιοχές. Εντός της ημιπεριφέρειας και της περιφέρειας υπάρχουν κέντρα τα οποία συνδέονται με την καπιταλιστική παγκόσμια οικονομία, ενώ ακόμα και μέσα στα κέντρα, υπάρχουν περιφερειακές οικονομικές περιοχές. Σε όλα αυτά, είναι αυτές οι δυνάμεις που καθορίζουν τελικά τα κύρια πολιτικά μοντέλα της παγκόσμιας πολιτικής. Η κυριαρχία δεν είναι ούτε στο ελάχιστο τόσο σημαντική για τους Μαρξιστές όσο είναι για τους Ρεαλιστές, επειδή αφορά πολιτικά και νομικά θέματα, ενώ το σημαντικότερο χαρακτηριστικό της παγκόσμιας πολιτικής είναι ο βαθμός της οικονομικής αυτονομίας, και, σε αυτό το σημείο, οι μαρξιστές θεωρητικοί θεωρούν ότι όλα τα κράτη συμμορφώνονται με τους κανόνες της διεθνούς καπιταλιστικής οικονομίας.

Μεταδομισμός

Ο μεταδομισμός υπήρξε μια θεωρητική εξέλιξη που άσκησε ιδιαίτερα μεγάλη επιρροή σε όλο το φάσμα των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών τα τελευταία τριάντα χρόνια. Στο πεδίο της διεθνούς θεωρίας εμφανίστηκε κατά τα μέσα της δεκαετίας του '80, αλλά μπορούμε να πούμε ότι εμφανίζεται δυναμικά τα τελευταία χρόνια του 20ού αιώνα. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια θεωρείται, ενδεχομένως, μια τόσο δημοφιλής θεωρητική προσέγγιση όσο οποιαδήποτε από τις θεωρίες που συζητούνται στο βιβλίο αυτό, και αλληλεπικαλύπτεται με αρκετές από αυτές. Ωστόσο, είναι δύσκολο να ορίσουμε ακριβώς τον μεταδομισμό, ο οποίος μερικές φορές αναφέρεται επίσης και ως μεταμοντερνισμός. Αυτό, βέβαια, συνδυάζεται και με το γεγονός ότι υπάρχουν ουσιαστικές θεωρητικές διαφορές στους ποικίλους κλάδους του. Ένας χρήσιμος ορισμός είναι αυτός του Jean-François Lyotard (1984: xxiv): «Απλοποιώντας υπερβολικά, προσδιορίζω το μεταμοντέρνο ως δυσπιστία προς τις μεταφηγήσεις». Με τον όρο «δυσπιστία» εννοείται απλώς ο σκεπτικισμός, ενώ «μετα-αφήγηση» σημαίνει οποιαδήποτε θεωρία υποστηρίζει ότι έχει σαφείς βάσεις για να διατυπώνει αξιώσεις γνώσης, και περιλαμβάνει μια

θεμελιοκρατική επιστημολογία. Δεν χρειάζεται να ανησυχείτε υπερβολικά, σε αυτό το σημείο, για το τι σημαίνει αυτό. Εξηγείται με περισσότερες λεπτομέρειες στο κεφάλαιο σχετικά με τον μεταδομισμό και λέμε κάτι περισσότερο για αυτά τα μετα-θεωρητικά ερωτήματα παρακάτω («Κάποια μετα-θεωρητικά ερωτήματα»). Με απλά λόγια, το να υπάρχει **θεμελιοκρατική επιστημολογία** σημαίνει να θεωρείς ότι όλες οι αξιώσεις αλήθειας (truth claims) (σχετικά με κάποιο χαρακτηριστικό του κόσμου) μπορούν να κριθούν ως αλήθεια ή ψέμα (η επιστημολογία είναι η μελέτη του τρόπου που μπορούμε να ισχυριστούμε ότι γνωρίζουμε κάτι).

Ο μεταδομισμός ασχολείται ουσιαστικά με την αμφισβήτηση και την αποκάλυψη οποιασδήποτε περιγραφής της ανθρώπινης ζωής που ισχυρίζεται ότι έχει άμεση πρόσβαση στην «αλήθεια». Συνεπώς, ο ρεαλισμός, ο φιλελευθερισμός, ο κοινωνικός κονστρουκτιβισμός, ακόμα και ο μαρξισμός, είναι όλα ύποπτα από μεταδομιστική άποψη διότι ισχυρίζονται ότι έχουν αποκαλύψει μια θεμελιώδη αλήθεια για τον κόσμο. Ο Michel Foucault, σημαντική επιρροή για τους μεταδομιστές στις Διεθνείς Σχέσεις, ήταν αντίθετος στην ιδέα ότι η γνώση είναι απρόσβλητη από τους μηχανισμούς της εξουσίας. Αντίθετα, όπως και ο μαρξισμός, ισχυριζόταν ότι η εξουσία παράγει γνώση. Η εξουσία γενικότερα απαιτεί γνώση και όλη η γνώση εξαρτάται από τις υφιστάμενες σχέσεις εξουσίας και τις ενισχύει. Συνεπώς, δεν υπάρχει «αλήθεια» έξω από την εξουσία. Η αλήθεια δεν υπάρχει έξω από τον κοινωνικό χώρο, αντίθετα, αποτελεί μέρος αυτού. Οι διεθνείς μεταδομιστές θεωρητικοί χρησιμοποιούν αυτή τη γνώση για να εξετάσουν τις «αλήθειες» της θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων, για να δουν πώς οι έννοιες που επικρατούν στον επιστημονικό κλάδο εξαρτώνται πράγματι, σε μεγάλο βαθμό, από συγκεκριμένες σχέσεις εξουσίας. Ο μεταδομισμός αποδομεί τις ίδιες τις έννοιες και τις μεθόδους της σκέψης μας, εξετάζοντας τις συνθήκες υπό τις οποίες μπορούμε, αρχικά, να διατυπώσουμε μια θεωρία για την παγκόσμια πολιτική.

Μετα-αποικιακές και απο-αποικιακές προσεγγίσεις

Η μετα-αποικιοκρατία αποτελεί εδώ και καιρό μια σημαντική προσέγγιση στις πολιτισμικές σπουδές, στη λογοτεχνική θεωρία και στην ανθρωπολογία, και έχει μια μακρά και διακεκριμένη καταγωγή. Ωστόσο, οι μετα-αποικιακές προσεγγίσεις, μέχρι πολύ πρόσφατα, αγνοήθηκαν στον κλάδο των Διεθνών Σχέσεων. Αυτό τώρα αλλάζει, επειδή τα παλιά όρια μεταξύ των επιστημονικών κλάδων γκρεμίζονται. Όπως σημειώθηκε

παραπάνω σε αυτό το κεφάλαιο, ολόενα και περισσότεροι μελετητές που εργάζονται στον τομέα της διεθνούς πολιτικής αντλούν ιδέες από άλλους κλάδους, συμπεριλαμβανομένων των μετα-αποικιακών ιδεών, ιδιαίτερα εκείνων που υποδηλώνουν τον ευρωκεντρικό χαρακτήρα του κλάδου. Είναι αξιοσημείωτο ότι όλες οι σημαντικές θεωρίες που έχουμε συζητήσει μέχρι τώρα –ρεαλισμός, φιλελευθερισμός, μαρξισμός, κοινωνικός κονστρουκτιβισμός και μεταδομισμός– εμφανίστηκαν στην Ευρώπη ως απάντηση σε συγκεκριμένα ευρωπαϊκά προβλήματα. Είναι όλες «ευρωκεντρικές». Οι μετα-αποικιακοί μελετητές αμφιβάλλουν αν τέτοιες ευρωκεντρικές θεωρίες μπορούν πραγματικά να ισχυρίζονται ότι εξηγούν την παγκόσμια πολιτική γενικά, ή την παγκόσμια πολιτική στη σχέση της με τη ζωή των περισσότερων ανθρώπων στον πλανήτη. Είναι πιθανότερο ότι βοηθούν στη συνέχιση και την αιτιολόγηση της στρατιωτικής και οικονομικής υποτέλειας του Παγκόσμιου Νότου από τα ισχυρά συμφέροντα της Δύσης. Αυτή η διαδικασία είναι γνωστή ως «νεοαποικιοκρατία». Η μετα-αποικιοκρατία έχει επίσης γίνει πιο δημοφιλής μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, που βοήθησαν τους ανθρώπους να κατανοήσουν πώς οι ιστορίες της Δύσης και του Παγκόσμιου Νότου υπήρξαν πάντα συνυφασμένες. Για παράδειγμα, οι ταυτότητες των αποικιστών και των ιθαγενών αλλάζουν συνεχώς και συγκροτούνται αμοιβαία. Οι μετα-αποικιακοί μελετητές υποστηρίζουν ότι οι κυρίαρχες θεωρίες, ιδιαίτερα ο ρεαλισμός και ο φιλελευθερισμός, δεν είναι ουδέτερες σε ό,τι αφορά τη φυλή, το κοινωνικό φύλο και την κοινωνική τάξη, αλλά έχουν συμβάλει στην κυριαρχία του δυτικού κόσμου επί του Παγκόσμιου Νότου. Με αυτόν τον τρόπο, η μετα-αποικιοκρατία υποστηρίζει ότι ο παραδοσιακός μαρξισμός δεν έδωσε επαρκή προσοχή στη σημασία που είχαν οι φυλετικές και έμφυλες ταυτότητες και οι σχέσεις εξουσίας στη διατήρηση της ταξικής ισχύος. Ο κλάδος της απο-αποικιοποίησης, που προέρχεται και συνδέεται στενά με τη μετα-αποικιοκρατία, προχωρά επομένως στο πώς να «απο-αποικιοποιήσουμε» τις κυρίαρχες θεωρίες και τους τρόπους γνώσης. Συνεπώς, ένας από τους σημαντικούς ισχυρισμούς της μετα-αποικιακής και της απο-αποικιακής προσέγγισης είναι ότι οι παγκόσμιες ιεραρχίες υποταγής και ελέγχου, παλαιές και τρέχουσες, καθίστανται δυνατές μέσω της κοινωνικής κατασκευής και των φυλετικών, έμφυλων και ταξικών διαφορών και ιεραρχιών. Όπως δείχνουν και άλλα κεφάλαια αυτού του τόμου, ο κλάδος των Διεθνών Σχέσεων δείχνει να κινείται ελαφρώς πιο άνετα σε θέματα τάξης και φύλου. Όμως, το θέμα της φυλής έχει αγνοηθεί σχεδόν εντελώς, παρά το γεγονός ότι η

φυλή και ο ρατσισμός εξακολουθούν να επηρεάζουν τη σύγχρονη θεωρία και πράξη της παγκόσμιας πολιτικής σε μεγάλο βαθμό, όπως δείχνει το κεφάλαιο για τον ρατσισμό σε αυτό το βιβλίο. Το 1903, ο W. E. B. DuBois υποστήριξε ότι το πρόβλημα του 20ού αιώνα θα ήταν το πρόβλημα του «χρώματος». Πώς θα εξακολουθήσει ο διεθνικός ρατσισμός να διαμορφώνει την παγκόσμια πολιτική τον 21ο αιώνα;

Φεμινισμός

Οι φεμινίστριες ήταν μεταξύ των πρώτων και πιο σημαντικών συγγραφέων σχετικά με τη διεθνή πολιτική κατά την περίοδο που λέγεται ότι αναδύθηκε ο κλάδος των Διεθνών Σχέσεων (Ashworth 2011· Sluga 2017). Όμως, όπως σημειώθηκε παραπάνω, αυτή η παράδοση της διεθνούς θεωρίας περιθωριοποιήθηκε από τον κλάδο των Διεθνών Σχέσεων μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μέχρι τη δεκαετία του '80. Το πρώτο και πιο σημαντικό που πρέπει να σημειώσουμε σχετικά με τον ίδιο τον φεμινισμό είναι ότι δεν υπάρχει μία φεμινιστική θεωρία, αλλά πολλά είδη φεμινισμού. Ωστόσο, οι διαφορετικές προσεγγίσεις συμφωνούν εστιάζοντας στην κατασκευή των διαφορών μεταξύ «γυναικών» και «ανδρών» στο πλαίσιο της ιεραρχίας και της εξουσίας και στις εξαιρετικά πιθανές απόψεις για τον ανδρισμό και τη θηλυκότητα που παράγουν αυτές οι σχέσεις εξουσίας. Πράγματι, οι ίδιες οι κατηγορίες «γυναίκες» και «άνδρες», και οι έννοιες του ανδρισμού και της θηλυκότητας, είναι εξαιρετικά επίμαχες στο μεγαλύτερο μέρος της φεμινιστικής έρευνας. Κάποιες φεμινιστικές θεωρίες θεωρούν ότι υπάρχουν φυσικές και βιολογικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών. Κάποιες όχι. Ωστόσο, αυτό που κάνει αυτό το πολύ σημαντικό έργο σε αυτόν τον κλάδο είναι να αναλύει πώς το κοινωνικό φύλο τόσο επηρεάζει την παγκόσμια πολιτική όσο και αποτελεί αποτέλεσμα της παγκόσμιας πολιτικής. Με άλλα λόγια, πώς οι διαφορετικές έννοιες (όπως το κράτος ή η κυριαρχία) είναι έμφυλες και, επομένως, πώς αυτή η έμφυλη ιδιότητα των εννοιών μπορεί να έχει διαφορετικές συνέπειες για τους «άνδρες» και τις γυναίκες».

Κάποιες φεμινίστριες εξετάζουν τους τρόπους με τους οποίους οι γυναίκες αποκλείονται από την εξουσία και αποτρέπονται από την πλήρη συμμετοχή στην πολιτική δραστηριότητα. Εξετάζουν πώς οι γυναίκες περιορίζονται σε ρόλους ιδιαίτερα σημαντικούς για τη λειτουργία πραγμάτων (όπως τις παραγωγικές οικονομίες), αλλά συνήθως δεν θεωρούνται σημαντικές για τις θεωρίες της παγκόσμιας πολιτικής. Άλλες φεμινίστριες υποστηρίζουν ότι η αιτία της ανισότητας των γυναικών

βρίσκεται στο καπιταλιστικό σύστημα, κι επομένως η ανατροπή του καπιταλισμού είναι ο αναγκαίος δρόμος για την επίτευξη ίσης μεταχείρισης των γυναικών. Οι φεμινίστριες της «κοινωνικής θέσης» (standpoint) αναγνωρίζουν πώς οι γυναίκες, ως κοινωνική τάξη με βάση το βιολογικό τους φύλο παρά την οικονομική τους κατάσταση (παρόλο που τα δύο σχετίζονται), διαθέτουν μια μοναδική οπτική –ή θέση– για την παγκόσμια πολιτική ως αποτέλεσμα της υποταγής τους. Για παράδειγμα, σε ένα σημαντικό πρώιμο σύγγραμμα, η J. Ann Tickner (1988) επαναδιατύπωσε τις γνωστές «Έξι αρχές του πολιτικού ρεαλισμού» που ανέπτυξε ο «νονός» του ρεαλισμού, Hans J. Morgenthau. Η Tickner έδειξε πώς οι φαινομενικά «αντικειμενικοί» κανόνες του ρεαλισμού στην πραγματικότητα αντανακλούν ηγεμονικές «αντρικές» αξίες και ορισμούς της πραγματικότητας. Ως απάντηση, επαναδιατύπωσε εύστοχα αυτούς τους ίδιους κανόνες με αφετηρία τις εμπειρίες των γυναικών.

Οι μετα-αποικιακές και οι απο-αποικιακές φεμινίστριες εργάζονται στα θέματα της κοινωνικής τάξης, της φυλής και του κοινωνικού φύλου σε παγκόσμια κλίμακα, και ειδικά αναλύουν τις έμφυλες επιδράσεις της διεθνικής κουλτούρας και τον άνισο καταμερισμό εργασίας στην παγκόσμια πολιτική οικονομία. Από αυτήν την άποψη, δεν επαρκεί απλώς να απαιτούν (όπως κάποιες φιλελεύθερες φεμινίστριες) οι άνδρες και οι γυναίκες να έχουν ίσα δικαιώματα σε μια δυτικού τύπου δημοκρατία. Μια τέτοια κίνηση αγνοεί τον τρόπο με τον οποίο οι φτωχές έγχρωμες γυναίκες στον Παγκόσμιο Νότο παραμένουν υποταγμένες από το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα – ένα σύστημα που οι φιλελεύθερες φεμινίστριες άργησαν παρά πολύ να το αμφισβητήσουν συστηματικά.

Κάποια μετα-θεωρητικά ερωτήματα

Κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα, ο ρεαλισμός, ο φιλελευθερισμός και ο μαρξισμός ήταν συνήθως οι βασικές θεωρίες που χρησιμοποιούνταν για την κατανόηση της παγκόσμιας πολιτικής, με τον κονστρουκτιβισμό, τον φεμινισμό και τον μεταδομισμό να αποκτούν ολοένα και περισσότερη επιρροή μετά τα μέσα της δεκαετίας του '90 και τη μετα-αποικιοκρατία να κερδίζει κάποια επιρροή τη δεκαετία του 2000.

Παρόλο που είναι σαφές ότι καθεμία από αυτές τις θεωρίες εστιάζει σε διαφορετικές πτυχές της παγκόσμιας πολιτικής, η καθεμία λέει κάτι περισσότερο. Κάθε άποψη ισχυρίζεται ότι επιλέγει τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά της παγκόσμιας πολιτικής και ότι προσφέρει μια καλύτερη περιγραφή από τις αντίπαλες θεωρίες.

Επομένως, οι διαφορετικές προσεγγίσεις βρίσκονται μεταξύ τους σε ανταγωνισμό. Ενώ μπορούμε σίγουρα να επιλέξουμε μεταξύ τους και να συνδυάσουμε κάποιες πτυχές κάποιων θεωριών (για παράδειγμα, μαρξισμό, φεμινισμό και μετα-αποικιοκρατία), δεν είναι πάντα εύκολο να προσθέσουμε κομμάτια από τη μία στις άλλες. Για παράδειγμα, αν είστε μαρξιστές τότε πιστεύετε ότι η κρατική συμπεριφορά καθορίζεται τελικά από ταξικές δυνάμεις, κάτι που οι ρεαλιστές και οι φιλελεύθεροι δεν πιστεύουν ότι επηρεάζει σημαντικά την κρατική συμπεριφορά. Με άλλα λόγια, αυτές οι θεωρίες είναι πραγματικά ανταγωνιστικές εκδοχές του τι είναι η παγκόσμια πολιτική παρά τμήματα της εικόνας της. Δεν συμφωνούν στο τι είναι «αυτή».

Ένας τρόπος να το εξετάσουμε είναι σε σχέση με μετα-θεωρητικά ερωτήματα (ερωτήματα πέρα από μια συγκεκριμένη θεωρία). Τέτοιοι όροι μπορεί να είναι λίγο ανησυχητικοί, αλλά είναι απλώς βολικές λέξεις για να συζητήσουμε αρκετά απλές ιδέες. Πρώτα θα εξετάσουμε τη διάκριση μεταξύ **επεξηγηματικών** και **συστατικών** θεωριών. Μια επεξηγηματική θεωρία βλέπει τον κόσμο ως κάτι εξωτερικό ως προς τις θεωρίες μας γι' αυτόν. Αντίθετα, μια συστατική θεωρία πιστεύει ότι οι θεωρίες μας στην πραγματικότητα μας βοηθούν να κατασκευάσουμε τον κόσμο. Προφανώς οι θεωρίες για τον κόσμο διαμορφώνουν τον τρόπο που δρούμε, κι επομένως καθιστούν αυτές τις θεωρίες αυτοεπιβεβαιωτικές. Για παράδειγμα, αν πιστεύουμε ότι τα άτομα είναι από τη φύση τους επιθετικά τότε πιθανώς θα υιοθετήσουμε μια διαφορετική στάση προς αυτά σε σχέση με το αν πιστεύουμε ότι είναι από τη φύση τους ειρηνικά. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να θεωρείτε αυτόν τον ισχυρισμό μια αυταπόδεικτη αλήθεια, επειδή θεωρεί δεδομένο ότι η ικανότητά μας να σκεπτόμαστε και να κρίνουμε μας καθιστά ικανούς να καθορίζουμε τις επιλογές μας (δηλαδή, ότι διαθέτουμε ελεύθερη βούληση παρά ότι οι «επιλογές» μας είναι προκαθορισμένες). Τι θα συμβεί αν η ανθρώπινη φύση μας είναι τέτοια που επιθυμούμε ορισμένα πράγματα «από τη φύση μας», και ότι η γλώσσα μας και οι φαινομενικά «ελεύθερες επιλογές» είναι απλώς εξορθολογισμοί των αναγκών μας; Η ουσία είναι ότι υπάρχει μια πραγματική αντιπαράθεση ανάμεσα σε εκείνους που θεωρούν ότι ο κοινωνικός κόσμος είναι σαν τον φυσικό κόσμο και εκείνες τις θεωρίες που θεωρούν ότι η γλώσσα μας και οι έννοιες μας βοηθούν να δημιουργήσουμε αυτήν την πραγματικότητα. Οι θεωρίες που ισχυρίζονται ότι ο φυσικός και ο κοινωνικός κόσμος είναι ίδιοι είναι γνωστές ως νατουραλιστικές (Hollis και Smith 1990).

Στις Διεθνείς Σχέσεις, η ρεαλιστική και η φιλελεύθερη θεωρία συνήθως είναι επεξηγηματικές, με έργο της θεωρίας να μιλήσει για έναν κόσμο που είναι εξωτερικός ως προς τη θεωρία. Τις ενδιαφέρει να αποκαλύψουν τις κανονικότητες στην ανθρώπινη συμπεριφορά κι επομένως να εξηγήσουν τον κοινωνικό κόσμο σε μεγάλο βαθμό με τον ίδιο τρόπο που εξηγεί ένας φυσικός επιστήμονας τον υλικό κόσμο. Αντίθετα, σχεδόν όλες οι προσεγγίσεις που αναπτύχθηκαν τα τελευταία 30 χρόνια περίπου είναι συνήθως συστατικές θεωρίες. Εδώ η θεωρία δεν είναι εξωτερική στα πράγματα που επιχειρεί να εξηγήσει, και αντίθετα μπορεί να κατασκευάζει τον τρόπο που σκεφτόμαστε για τον κόσμο. Ή, για να θέσουμε διαφορετικά, οι θεωρίες μας καθορίζουν αυτό που θεωρούμε ότι είναι ο εξωτερικός κόσμος. Επομένως, οι ίδιες οι έννοιες που χρησιμοποιούμε για να σκεφτούμε τον κόσμο μας βοηθούν να κάνουμε τον κόσμο αυτό που είναι.

Η διάκριση μεταξύ θεμελιοκρατικού/αντι-θεμελιοκρατικού αναφέρεται στο φαινομενικά απλό ζήτημα του αν οι πεποιθήσεις μας για τον κόσμο μπορούν να ελεγχθούν και να αξιολογηθούν έναντι οποιονδήποτε ουδέτερων ή αντικειμενικών διαδικασιών. Αυτή είναι μια σημαντική διάκριση στον τομέα της φιλοσοφίας των κοινωνικών επιστημών που είναι γνωστός ως επιστημολογία (η μελέτη του τρόπου που μπορούμε να ισχυριστούμε ότι γνωρίζουμε κάτι). Μια θεμελιοκρατική θέση είναι ότι όλες οι αξιώσεις αλήθειας (σχετικά με κάποια χαρακτηριστικά του κόσμου) μπορούν να κριθούν ως αληθινές ή ψευδείς. Μια αντι-θεμελιοκρατική θέση πιστεύει ότι οι αξιώσεις αλήθειας δεν μπορούν να κριθούν με αυτόν τον τρόπο, επειδή δεν υπάρχουν ποτέ ουδέτεροι λόγοι για να το κάνουμε. Αντίθετα κάθε θεωρία θα καθορίσει ποια είναι τα γεγονότα κι επομένως δεν θα υπάρχει καμία ουδέτερη θέση διαθέσιμη για να αποφασίσει μεταξύ αντίπαλων αξιώσεων. Ας σκεφτούμε, για παράδειγμα, έναν μαρξιστή και έναν φιλελεύθερο που συζητούν για την «πραγματική» κατάσταση της οικονομίας. Η θεμελιοκρατική θέση αναζητά «μετα-θεωρητικούς» (υπέρνω οποιασδήποτε θεωρίας) λόγους για να επιλέξει μεταξύ

αξιώσεων αλήθειας. Αντίθετα, η αντι-θεμελιοκρατική θέση πιστεύει ότι δεν υπάρχουν τέτοιοι λόγοι και το να πιστεύουμε ότι υπάρχουν αποτελεί απλώς μια αντανάκλαση της πίστης μας σε μια συγκεκριμένη άποψη της επιστημολογίας.

Οι περισσότερες από τις σύγχρονες προσεγγίσεις στη διεθνή θεωρία είναι πολύ λιγότερο συνυφασμένες με τις θεμελιοκρατικές θέσεις σε σχέση με τις παραδοσιακές θεωρίες. Επομένως, ο μεταδομισμός, η **μετα-αποικιοκρατία** και μέρος της **φεμινιστικής θεωρίας** θα έτειναν προς τις αντι-θεμελιοκρατικές θέσεις, ενώ ο **νεορεαλισμός** και ο νεοφιλελευθερισμός θα έτειναν προς τις θεμελιοκρατικές θέσεις. Είναι ενδιαφέρον ότι ο **κοινωνικός κονστρουκτιβισμός** θέλει να παρουσιάζεται ως μια συμβιβαστική θεωρία. Γενικά, και ως γενικός οδηγός, οι επεξηγηματικές θεωρίες είναι συνήθως θεμελιοκρατικές ενώ οι συστατικές είναι συνήθως αντι-θεμελιοκρατικές. Σε αυτό το στάδιο το σημαντικό δεν είναι να φτιάξουμε μια λίστα, ούτε να σκεφτόμαστε ακόμα σχετικά με τις επιστημολογικές διαφορές μεταξύ αυτών των θεωριών. Αντίθετα θέλουμε να τραβήξουμε την προσοχή σας στον σημαντικό αντίκτυπο αυτών των υποθέσεων για τη φύση της γνώσης για τις θεωρίες για τις οποίες θα μάθετε. Τα τελευταία 30 χρόνια αυτές οι υποθέσεις έγιναν περισσότερο γνωστές. Το πιο σημαντικό αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος είναι ότι υπονόμωσε τους ισχυρισμούς του ρεαλισμού και του φιλελευθερισμού ότι παρουσιάζουν την αλήθεια.

Να σημειώσουμε ότι αυτή είναι μια πολύ γενική παρουσίαση του τρόπου που κατηγοριοποιούνται οι διάφορες θεωρίες. Είναι παραπλανητικό από διάφορες απόψεις, επειδή υπάρχουν αρκετά διαφορετικές εκδοχές των βασικών θεωριών και κάποιες από αυτές είναι λιγότερο θεμελιοκρατικές από άλλες. Με άλλα λόγια, οι ταξινομήσεις είναι γενικά επεξηγηματικές του θεωρητικού τοπίου και θεωρούνται περισσότερο μια χρήσιμη αφετηρία για να σκεφτούμε τις διαφορές μεταξύ θεωριών. Όσο μαθαίνετε περισσότερα γι' αυτές θα βλέπετε πόσο γενική είναι η εικόνα αυτή, αλλά αποτελεί μια γενική κατηγοριοποίηση.

Θεωρίες και παγκοσμιοποίηση

Καμία από αυτές τις θεωρίες δεν έχει όλες τις απαντήσεις ώστε να εξηγήσει την παγκόσμια πολιτική σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης. Μάλιστα, κάθε θεωρία βλέπει την «παγκοσμιοποίηση» διαφορετικά. Δεν θέλουμε να σας πούμε ποια θεωρία μοιάζει καλύτερη, αφού στόχος του βιβλίου αυτού είναι να σας προσφέρει μια ποικιλία εννοιολογικών φακών μέσα από τους οποίους μπορείτε

να δείτε την παγκοσμιοποίηση. Το μόνο που θα κάνουμε είναι να πούμε λίγα λόγια για τον τρόπο με τον οποίο η κάθε θεωρία αντιμετωπίζει την «παγκοσμιοποίηση». Έπειτα θα συζητήσουμε την πιθανή άνοδο της παγκοσμιοποίησης και θα δώσουμε κάποιες ιδέες για τα δυνατά σημεία και τις αδυναμίες της ως περιγραφής της σύγχρονης παγκόσμιας πολιτικής.

- Για τους Φιλελεύθερους, η παγκοσμιοποίηση είναι το τελικό προϊόν της μακροχρόνιας, προοδευτικής μεταμόρφωσης της παγκόσμιας πολιτικής. Οι Φιλελεύθεροι εστιάζουν ιδιαίτερα το ενδιαφέρον τους στην επανάσταση στον τομέα της οικονομίας, της τεχνολογίας και των επικοινωνιών που αντιπροσωπεύει η παγκοσμιοποίηση. Η αυξανόμενη διασυνδεσιμότητα μεταξύ των κοινωνιών, οι οποίες καθοδηγούνται από την οικονομία και την τεχνολογία, έχει ως αποτέλεσμα ένα πολύ διαφορετικό μοντέλο παγκόσμιων πολιτικών σχέσεων σε σύγκριση με αυτό του παρελθόντος. Τα κράτη δεν αποτελούν πλέον βασικούς δρώντες όπως στο παρελθόν. Έχουν αντικατασταθεί από πολυάριθμους δρώντες διαφορετικής σημασίας ανάλογα με το ζήτημα. Ο κόσμος μοιάζει περισσότερο με έναν ιστό σχέσεων, παρά με το κρατικό μοντέλο του ρεαλισμού ή το ταξικό μοντέλο της μαρξιστικής θεωρίας. Από αυτήν την άποψη, η βρετανική ψήφος για αποχώρηση από την ΕΕ ήταν μια ανόητη και πολύ ακριβή απόφαση απόρριψης της πολιτικής και οικονομικής ολοκλήρωσης.
- Για τους Ρεαλιστές, η εικόνα είναι πολύ διαφορετική. Η παγκοσμιοποίηση –όπως και αν την ορίζουν οι θιασώτες της– δεν αλλάζει το σημαντικότερο χαρακτηριστικό της παγκόσμιας πολιτικής, που είναι η εδαφική διαίρεση του κόσμου σε έθνη-κράτη. Ενώ η αυξανόμενη διασυνδεσιμότητα μεταξύ οικονομιών και κοινωνιών ενδέχεται να τις καθιστά περισσότερο εξαρτημένες τη μία από την άλλη, δεν ισχύει το ίδιο και για το σύστημα διαίρεσης σε κράτη. Σε αυτήν την περίπτωση, τα ισχυρά κράτη διατηρούν την κυριαρχία τους και η παγκοσμιοποίηση δεν καταργεί την πάλη μεταξύ των κρατών για πολιτική ισχύ μεταξύ τους. Ούτε, βέβαια, υποβαθμίζει τη σημασία της απειλής της χρήσης βίας ή τη σημασία που έχει η ισορροπία της ισχύος. Έτσι η παγκοσμιοποίηση μπορεί μεν να επηρεάζει την κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική μας ζωή, όμως δεν υπερβαίνει το διεθνές πολιτικό σύστημα κρατών. Θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε την απόφαση του βρετανικού λαού να αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως εκδήλωση της διαρκούς σημασίας της εθνικής κυριαρχίας.
- Οι Κονστρουκτιβιστές έχουν την τάση να παρουσιάζουν την παγκοσμιοποίηση ως μια εξωτερική δύναμη που επηρεάζει τα κράτη, και για την οποία ηγέτες κρατών υποστηρίζουν συχνά ότι είναι μια πραγματικότητα που δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν. Σύμφωνα με τους Κονστρουκτιβιστές, η στάση αυτή συνιστά πραγματική πολιτική πράξη, αφού αφενός υποτιμά την ικανότητα των ηγετών να αλλάξουν τους κοινωνικούς κανόνες και την ταυτότητα των δρώντων

για να αμφισβητήσουν και να διαμορφώσουν την παγκοσμιοποίηση και αφετέρου τους επιτρέπει να αποφεύγουν τις ευθύνες τους δηλώνοντας ότι φταίει το γεγονός ότι «έτσι είναι ο κόσμος». Αντιθέτως, οι Κονστρουκτιβιστές πιστεύουν πως μπορούμε να διαμορφώσουμε την παγκοσμιοποίηση με διάφορους τρόπους, κυρίως επειδή μας προσφέρει αληθινές ευκαιρίες, για παράδειγμα, να δημιουργήσουμε **κοινωνικά κινήματα** και κινήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων μεταξύ εθνών με τη βοήθεια σύγχρονων μορφών επικοινωνίας όπως είναι το Διαδίκτυο.

- Για τους Μαρξιστές, η παγκοσμιοποίηση είναι μια απάτη, και η πρόσφατη αντίδραση κατά της «παγκοσμιοποίησης» αποτελεί απόδειξη. Από ιστορική άποψη δεν είναι κάτι ιδιαίτερα καινούργιο, και, στην ουσία, είναι απλώς και μόνο το τελευταίο στάδιο ανάπτυξης του διεθνούς καπιταλισμού: νεοφιλελευθερισμός. Δεν συνιστά ποιοτική αλλαγή στην παγκόσμια πολιτική, ούτε ακυρώνει τις υπάρχουσες θεωρίες και αντιλήψεις. Πάνω απ' όλα, είναι ένα δυτικό καπιταλιστικό φαινόμενο το οποίο, στην ουσία, απλώς προωθεί την ανάπτυξη του παγκόσμιου καπιταλισμού, σε ένα νεοφιλελεύθερο πνεύμα. Ο νεοφιλελευθερισμός, από αυτήν την άποψη, είναι λιγότερο μια παραλλαγή του φιλελεύθερου διεθνισμού, παρόλο που έχει σχέση, παρά μια προσπάθεια απορύθμισης του παγκόσμιου καπιταλισμού προς όφελος των πλουσίων. Αντί να κάνει τον κόσμο να μοιάζει ολοένα και περισσότερο, καθιστά βαθύτερο το υπάρχον χάσμα ανάμεσα στο κέντρο, την ημιπεριφέρεια και την περιφέρεια. Από αυτήν την άποψη, η απόφαση του βρετανικού λαού να αποσυρθεί από τη διεθνή συνεργασία, ψηφίζοντας την αποχώρηση από την ΕΕ, οφείλεται στο ότι οι απλοί άνθρωποι της εργατικής τάξης δεν αισθάνονταν τα οφέλη της παραμονής.
- Για τους Μεταδομιστές, η «παγκοσμιοποίηση» δεν υπάρχει εκεί έξω στον κόσμο. Είναι λόγος (discourse). Οι Μεταδομιστές βλέπουν με σκεπτικισμό τους μεγαλόσημους ισχυρισμούς των Ρεαλιστών, των Φιλελεύθερων και των Μαρξιστών σχετικά με τη φύση της παγκοσμιοποίησης, και υποστηρίζουν ότι οποιοδήποτε ισχυρισμοί σχετικά με τη σημασία αυτού που ονομάζεται «παγκοσμιοποίηση» έχουν νόημα μόνο στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου λόγου (discourse), ο οποίος είναι προϊόν ισχύος. Αυτά τα διάφορα καθεστώτα αλήθειας σχετικά με την παγκοσμιοποίηση απλώς αντανakλούν τους τρόπους με τους οποίους τόσο η ισχύς όσο και η αλήθεια εξελίσσονται μαζί, ιστορικά, σε μια σχέση αμοιβαίας υποστήριξης. Ο τρόπος να αποκαλυφθούν οι μηχανισμοί

ισχύος πίσω από τον λόγο (discourse) της «παγκοσμιοποίησης» είναι να προχωρήσουμε σε μια λεπτομερή ιστορική ανάλυση του τρόπου με τον οποίο οι πρακτικές και οι δηλώσεις για την παγκοσμιοποίηση είναι «αληθινές» μόνο στο πλαίσιο των συγκεκριμένων λόγων (discourse).

- Οι μετα-αποικιακές και απο-αποικιακές απόψεις για την παγκοσμιοποίηση είναι παρόμοιες με κάποιες από αυτές του μαρξισμού ως προς την έμφαση στον σημαντικό βαθμό συνέχειας και διατήρησης των αποικιακών μορφών ισχύος στον παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Για παράδειγμα, το επίπεδο οικονομικού και στρατιωτικού ελέγχου δυτικών συμφερόντων στον Παγκόσμιο Νότο είναι, κατά κάποιον τρόπο, μεγαλύτερο τώρα από ό,τι ήταν την περίοδο άμεσου ελέγχου – μια μορφή «νεο»-αποικιοκρατίας που συνάδει με τον νεοφιλελεύθερο καπιταλισμό. Επομένως, παρόλο που η εποχή της επίσημης αποικιακής επιβολής με τη βία των όπλων είναι, σε γενικές γραμμές, παρελθόν, ένα σημαντικό σημείο εκκίνησης των μετα-αποικιακών σπουδών είναι το ζήτημα της τεράστιας ανισότητας σε παγκόσμια κλίμακα, οι μορφές παγκοσμιοποιητικής ισχύος που καθιστούν δυνατή αυτή τη συστηματική ανισότητα και η συνεχιζόμενη υποταγή των «υποδεέστερων» (subaltern) λαών, των οποίων οι τάξεις βρίσκονται υπό ηγεμονία, όπως οι φτωχές γυναίκες σε αγροτικές περιοχές του Παγκόσμιου Νότου.
- Κάθε ένας από τους διαφορετικούς κλάδους του φεμινισμού απαντά με διαφορετικό τρόπο στο ζήτημα της παγκοσμιοποίησης, αλλά όλοι αντιμετωπίζουν και

συζητούν τις συνέπειες που έχει στις έμφυλες μορφές εξουσίας. Οι φιλελεύθερες φεμινίστριες, όπως είναι αναμενόμενο, είναι οι πιο θετικές και αισιόδοξες για την παγκοσμιοποίηση, θεωρώντας την έναν τρόπο να ενσωματωθούν περισσότερες γυναίκες στο υφιστάμενο πολιτικό και οικονομικό σύστημα. Άλλες επιδεικνύουν περισσότερο σκεπτικισμό, επισημαίνοντας τα αρνητικά αποτελέσματα του νεοφιλελευθερισμού και της οικονομικής παγκοσμιοποίησης στο παγκόσμιο χάσμα πλούτου, που έχει δυσανάλογες αρνητικές συνέπειες στις γυναίκες, ειδικά τις έγχρωμες γυναίκες. Από τη φεμινιστική άποψη, για την πραγματική αξιολόγηση της σημασίας, των αιτιών και των συνεπειών της παγκοσμιοποίησης απαιτείται συγκεκριμένη ανάλυση των εμπειριών ανδρών και γυναικών, δείχνοντας πώς ζητήματα που φαινομενικά δεν αφορούν το φύλο είναι εξαιρετικά έμφυλα, ενισχύοντας τις σχέσεις εξουσίας και άλλες μορφές έμφυλης αδικίας.

Μέχρι το τέλος του βιβλίου ελπίζουμε πως θα μπορέσετε να ανακαλύψετε ποια από αυτές τις θεωρίες (ίσως και καμία) εξηγεί καλύτερα όχι μόνο την «παγκοσμιοποίηση», αλλά και την παγκόσμια πολιτική γενικότερα. Η ουσία είναι ότι οι βασικές θεωρίες αντιμετωπίζουν διαφορετικά την παγκοσμιοποίηση επειδή έχουν σχηματίσει εκ των προτέρων άποψη σχετικά με το τι έχει μεγαλύτερη σημασία στην παγκόσμια πολιτική.

Παγκοσμιοποίηση: μύθος ή πραγματικότητα;

Σκοπός αυτού του βιβλίου είναι να προσφέρει μια επισκόπηση της παγκόσμιας πολιτικής σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης. Όμως τι σημαίνει να μιλάμε για μια «εποχή παγκοσμιοποίησης»; Οι κοινωνίες σήμερα επηρεάζονται και πιο εκτεταμένα και βαθύτερα από γεγονότα που συμβαίνουν σε άλλες κοινωνίες. Ο κόσμος μοιάζει να «συρρικνώνεται» και οι άνθρωποι το αντιλαμβάνονται ολοένα και περισσότερο. Το διαδίκτυο είναι το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα, επειδή μας επιτρέπει να καθόμαστε στο σπίτι μας και να επικοινωνούμε στιγμιαία με ανθρώπους σε όλο τον κόσμο. Τα email και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως τα Facebook και Twitter έχουν επίσης μεταμορφώσει την επικοινωνία κι επομένως τον τρόπο που μαθαίνουμε για την παγκόσμια πολιτική. Όμως αυτά είναι μόνο τα πιο προφανή παραδείγματα. Άλλα παραδείγματα

είναι: οι παγκόσμιες εφημερίδες, τα διεθνή κοινωνικά κινήματα, όπως η Διεθνής Αμνηστία ή η Greenpeace, παγκόσμιες αλυσίδες όπως McDonald's, Coca-Cola και Apple, η παγκόσμια οικονομία, και παγκόσμια προβλήματα όπως η μόλυνση, η κλιματική αλλαγή και το HIV/AIDS. Άλλαξαν πράγματι αυτές οι εξελίξεις τη φύση της παγκόσμιας πολιτικής; Η αντιπαράθεση για την παγκοσμιοποίηση δεν αφορά μόνο τον ισχυρισμό ότι ο κόσμος έχει αλλάξει αλλά το αν οι αλλαγές είναι ποιοτικές και όχι απλώς ποσοτικές. Έχει πράγματι αναδυθεί ένα «νέο» παγκόσμιο πολιτικό σύστημα ως αποτέλεσμα αυτών των διαδικασιών;

Η τελευταία μας αποστολή σε αυτήν την Εισαγωγή είναι να σας παρουσιάσουμε συνοπτικά τα βασικά επιχειρήματα υπέρ και κατά της παγκοσμιοποίησης ως μιας νέας ξεχωριστής φάσης της παγκόσμιας πολιτικής. Δεν

περιμένουμε σε αυτό το σημείο να αποφασίσετε ποια θέση θα πάρετε όσον αφορά το εν λόγω θέμα, κρίνουμε, ωστόσο, απαραίτητη την παρουσίαση ορισμένων από τα κύρια επιχειρήματα, ώστε να τα έχετε υπόψη όσο θα διαβάζετε αυτό το βιβλίο. Δεδομένου ότι τα επιχειρήματα υπέρ της παγκοσμιοποίησης ως σημαντικής νέας φάσης της παγκόσμιας πολιτικής συνοψίζονται πιο αποτελεσματικά στο **Κεφάλαιο 1**, θα ασχοληθούμε λίγο περισσότερο με τις επικρίσεις. Τα κύρια επιχειρήματα υπέρ είναι:

- Ο οικονομικός μετασχηματισμός γίνεται με τόσο ραγδαίο ρυθμό ώστε έχει δημιουργήσει μια νέα παγκόσμια πολιτική. Τα κράτη δεν αποτελούν πλέον κλειστές μονάδες και δεν μπορούν να ελέγξουν τις οικονομίες τους υπό τον παγκόσμιο καπιταλισμό. Η παγκόσμια οικονομία είναι περισσότερο αλληλοεξαρτώμενη από ποτέ, δεδομένης της διαρκούς επέκτασης του τομέα του εμπορίου και των χρηματοοικονομικών.
- Οι επικοινωνίες έχουν ανατρέψει θεμελιωδώς τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουμε τον υπόλοιπο κόσμο. Ζούμε σήμερα σε έναν κόσμο όπου τα γεγονότα που συμβαίνουν σε έναν τόπο μπορούμε να τα παρακολουθούμε άμεσα στην άλλη άκρη του κόσμου. Οι ηλεκτρονικές επικοινωνίες αλλάζουν τις αντιλήψεις μας για τις κοινωνικές ομάδες μέσα στις οποίες ζούμε.
- Υπάρχει σήμερα, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη εποχή, μια παγκόσμια κουλτούρα, με αποτέλεσμα οι περισσότερες αστικές περιοχές να μοιάζουν μεταξύ τους. Ο κόσμος σε αυτές μοιράζεται μια κοινή κουλτούρα, η οποία εκπορεύεται κυρίως από το Χόλιγουντ.
- Ο χρόνος και ο χώρος μοιάζουν να καταρρέουν. Οι παλαιότερες αντιλήψεις μας σχετικά με τον γεωγραφικό χώρο και τον χρόνο υπονομεύονται από την ταχύτητα των σύγχρονων επικοινωνιών και μέσω της μαζικής ενημέρωσης.
- Αναδύεται μια παγκόσμια πολιτεία με διεθνικά κοινωνικά και πολιτικά κινήματα και βρίσκεται στα πρώτα στάδια η μεταφορά πίστης και υποταγής από το κράτος σε υποκρατικούς, διεθνικούς και διεθνείς φορείς.
- Αναπτύσσεται μια κοσμοπολίτικη κουλτούρα. Οι άνθρωποι αρχίζουν να «σκέφτονται σε παγκόσμιο επίπεδο και να δρουν σε τοπικό».
- Αναδύεται μια κουλτούρα κινδύνου βάσει της οποίας οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται ότι οι μεγαλύτερες απειλές που αντιμετωπίζουν είναι παγκόσμιες (ρύπανση, HIV/AIDS και κλιματική αλλαγή) και ότι τα κράτη είναι ανίκανα να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα αυτά.

Ωστόσο, όπως υπάρχουν ισχυροί λόγοι να θεωρούμε την παγκοσμιοποίηση ένα νέο στάδιο της παγκόσμιας πολιτικής, που συχνά συνδέεται από την άποψη ότι παγκοσμιοποίηση σημαίνει πρόοδος – με άλλα λόγια, ότι βελτιώνει τις ζωές των ανθρώπων –, υπάρχουν και ισχυρισμοί που υποστηρίζουν το αντίθετο. Ορισμένοι από τους πιο σημαντικούς είναι:

- Η παγκοσμιοποίηση είναι απλώς μια λέξη-«καρμμέλα» που υποδηλώνει την τελευταία φάση του καπιταλισμού: τον νεοφιλελευθερισμό. Ασκώντας έντονη κριτική στη θεωρία της παγκοσμιοποίησης, οι Paul Hirst και Grahame Thompson (1996) υποστηρίζουν ότι η θεωρία της παγκοσμιοποίησης δίνει την εντύπωση πως οι εθνικές κυβερνήσεις είναι ανίσχυρες μπροστά στις παγκόσμιες οικονομικές τάσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να παραλύουν κυβερνητικές προσπάθειες για έλεγχο και εποπτεία των παγκόσμιων οικονομικών δυνάμεων. Ας σκεφτούμε απλώς το πώς εξελίχθηκε αυτό στις διαπραγματεύσεις ανάμεσα στην Ελλάδα και τους πιστωτές της το 2015. Έχοντας την πεποίθηση ότι το μεγαλύτερο μέρος της θεωρίας της παγκοσμιοποίησης υστερεί σε ιστορικό βάθος, επισημαίνουν ότι η εν λόγω θεωρία παρουσιάζει την τρέχουσα κατάσταση ως περισσότερο ασυνήθιστη από ό,τι είναι, καθώς και περισσότερο ακλόνητη απ' όσο είναι στην πραγματικότητα. Οι τρέχουσες τάσεις μπορούν κάλλιστα να αντιστραφούν. Οι Hirst και Thompson συμπεραίνουν ότι οι πιο ακραίες εκδοχές της παγκοσμιοποίησης είναι «μύθος», και στηρίζουν τον ισχυρισμό αυτό σε πέντε βασικά συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν μελετώντας τη σύγχρονη παγκόσμια οικονομία (1996: 2-3): Πρώτον, η υφιστάμενη διεθνοποιημένη οικονομία δεν αποτελεί μοναδικό παράδειγμα στην ιστορία. Υποστηρίζουν μάλιστα ότι, από ορισμένες απόψεις, είναι πιο κλειστή από ό,τι ήταν η διεθνής οικονομία μεταξύ 1870 και 1914. Δεύτερον, θεωρούν ότι οι «αληθινά» διεθνικές εταιρείες είναι σχετικά σπάνιες και ότι οι περισσότερες είναι εθνικές εταιρείες οι οποίες εμπορεύονται τα προϊόντα τους σε διεθνές επίπεδο. Τρίτον, δεν υπάρχει μεταφορά κεφαλαίων από ανεπτυγμένες σε υπανάπτυκτες χώρες. Οι άμεσες επενδύσεις συγκεντρώνονται σε μεγάλο βαθμό σε χώρες του ανεπτυγμένου κόσμου. Τέταρτον, η παγκόσμια οικονομία δεν είναι παγκόσμια, αντιθέτως, το εμπόριο, οι επενδύσεις και οι χρηματοοικονομικές ροές συγκεντρώνονται στο εσωτερικό και ανάμεσα σε διαφορετικά μπλοκ – Ευρώπη, Βόρεια Αμερική, Κίνα και Ιαπωνία. Τέλος, υποστηρίζουν ότι

αυτά τα μπλοκ ως ομάδα θα μπορούσαν, αν συντόνιζαν τις πολιτικές τους, να εποπτεύουν τις παγκόσμιες οικονομικές αγορές και δυνάμεις. Οι Hirst και Thompson επικρίνουν έντονα έναν από τους κύριους άξονες της θέσης για την παγκοσμιοποίηση: ότι η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται πέρα από τον έλεγχό μας. Θεωρούν ότι αυτή η άποψη δεν είναι απλώς παραπλανητική, αλλά δεν μας επιτρέπει, επίσης, να αναπτύξουμε πολιτικές για τον έλεγχο της εθνικής οικονομίας. Πολύ συχνά ακούμε ότι η οικονομία μας πρέπει να υπακούει στους νόμους της «παγκόσμιας αγοράς», με τεράστιες συνέπειες για τις κοινωνικές δαπάνες και την κοινωνική δικαιοσύνη. Οι Hirst και Thompson πιστεύουν ότι αυτό είναι ένας μύθος.

- Άλλη μια προφανής ένσταση είναι ότι η παγκοσμιοποίηση χαρακτηρίζεται από μεγάλη ανισότητα σε ό,τι αφορά τις επιδράσεις της. Ορισμένες φορές μοιάζει να είναι σε μεγάλο βαθμό μια θεωρία της Δύσης, η οποία μπορεί να εφαρμοστεί μόνο σε ένα μικρό μέρος της ανθρωπότητας. Το να προσποιούμαστε ότι ακόμα και μια μικρή μερίδα του παγκόσμιου πληθυσμού μπορεί να συνδεθεί στο Διαδίκτυο είναι σαφώς υπερβολή, αν αναλογιστούμε ότι, στην πραγματικότητα, οι περισσότεροι άνθρωποι στον πλανήτη πιθανόν να μην έχουν πρόσβαση στην τεχνολογία. Με άλλα λόγια, η παγκοσμιοποίηση ισχύει μόνο για τις ανεπτυγμένες χώρες. Υπάρχει κίνδυνος να υπερεκτιμήσουμε την έκταση και το βάθος της παγκοσμιοποίησης.
- Άλλη μια σχετική ένσταση είναι ότι η παγκοσμιοποίηση μπορεί κάλλιστα να αποτελεί απλώς και μόνο το πιο τελευταίο στάδιο του δυτικού ιμπεριαλισμού. Πρόκειται για την παλαιά θεωρία του εκσυγχρονισμού, η οποία επανεμφανίζεται σε νέα μορφή. Οι δυνάμεις που παγκοσμιοποιούνται προέρχονται όλως τυχαίως από τη Δύση. Τι γίνεται λοιπόν με τις μη δυτικές εμπειρίες και αξίες; Ποια είναι η θέση τους σε αυτόν τον αναδυόμενο παγκόσμιο κόσμο; Το ανησυχητικό είναι ότι δεν έχουν καμία θέση σε αυτόν τον κόσμο, οπότε αυτό που επιτυγχάνεται, τελικά, με την παγκοσμιοποίηση είναι ο θρίαμβος μιας δυτικής κοσμοθεωρίας σε βάρος των κοσμοθεωριών άλλων πολιτισμών.
- Οι επικριτές έχουν επιπλέον διαπιστώσει ότι υπάρχουν αρκετοί χαμένοι όσο ο κόσμος παγκοσμιοποιείται ολοένα και περισσότερο. Αυτό οφείλεται στο ότι η παγκοσμιοποίηση αποτελεί την «επιτυχία» του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού σε έναν οικονομικά διαιρεμένο κόσμο. Πιθανή συνέπεια του γεγονότος αυτού είναι ότι η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση επιτρέπει την πιο αποτελεσματική εκμετάλλευση

των φτωχότερων εθνών, και μάλιστα στο όνομα της «ανοικτής κοινωνίας». Οι τεχνολογίες που συνοδεύουν την παγκοσμιοποίηση ωφελούν αυτόματα τις πλουσιότερες οικονομίες στον κόσμο, επιτρέποντας την προαγωγή των συμφερόντων τους έναντι των τοπικών κοινοτήτων. Έτσι, η παγκοσμιοποίηση δεν στηρίζεται μόνο στον ιμπεριαλισμό, αλλά και στην εκμετάλλευση.

- Χρειάζεται, επίσης, να πούμε ξεκάθαρα ότι όλες οι παγκοσμιοποιημένες δυνάμεις δεν είναι απαραίτητα «καλές». Η παγκοσμιοποίηση διευκολύνει τη δράση των καρτέλ ναρκωτικών και των τρομοκρατών, και η αναρχία που επικρατεί στο Διαδίκτυο εγείρει σημαντικά ερωτήματα γύρω από θέματα λογοκρισίας και απαγόρευσης της πρόσβασης σε υλικό ορισμένου τύπου, όπως μεταξύ εκείνων που επενδύουν στη σεξουαλική εκμετάλλευση των παιδιών.
- Στρέφοντας την προσοχή μας στη λεγόμενη **παγκόσμια διακυβέρνηση** ως μία από τις πτυχές της παγκοσμιοποίησης, η κύρια ανησυχία μας αφορά στην ευθύνη. Έναντι ποιων είναι τα διεθνικά κοινωνικά κινήματα υπεύθυνα και υπόλογα βάσει της δημοκρατίας; Αν οι εταιρείες IBM και Shell γίνουν ακόμα πιο ισχυρές στον κόσμο, δεν δημιουργείται θέμα ως προς τον βαθμό στον οποίο πρέπει να υπόκεινται σε δημοκρατικό έλεγχο; Ένα από τα επιχειρήματα υπέρ του «Brexit» ήταν ότι η διαδικασία λήψης αποφάσεων στην ΕΕ είναι μη δημοκρατική και δεν υπόκειται σε λογοδοσία. Οι περισσότεροι αναδυόμενοι ισχυροί δρώντες σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο δεν λογοδοτούν στον δημοκρατικό δημόσιο χώρο. Αυτή η παρατήρηση ισχύει και για φαινομενικά «αγαθούς» παγκόσμιους δρώντες, όπως η Διεθνής Αμνηστία και η Greenpeace.

Ελπίζουμε ότι οι απόψεις αυτές υπέρ και κατά του κυρίαρχου τρόπου απεικόνισης της παγκοσμιοποίησης θα σας προτρέψουν να σκεφτείτε σοβαρά τη χρησιμότητα της έννοιας της παγκοσμιοποίησης. Στα κεφάλαια που ακολουθούν δεν υιοθετείται κοινή στάση υπέρ ή κατά της παγκοσμιοποίησης. Τελειώνοντας, θέτουμε κάποια ερωτήματα τα οποία θα θέλαμε να έχετε υπόψη σας όσο θα διαβάζετε τα επόμενα κεφάλαια:

- Είναι η παγκοσμιοποίηση νέο φαινόμενο της παγκόσμιας πολιτικής;
- Ποια από τις θεωρίες που συζητήθηκαν παραπάνω εξηγεί καλύτερα την παγκοσμιοποίηση;
- Η παγκοσμιοποίηση αποτελεί θετική ή αρνητική εξέλιξη;

- Αποτελεί η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση απλώς και μόνο το πιο πρόσφατο στάδιο της καπιταλιστικής ανάπτυξης;
- Μετατρέπει η παγκοσμιοποίηση το κράτος σε ξεπερασμένη έννοια;
- Η παγκοσμιοποίηση κάνει τον κόσμο περισσότερο ή λιγότερο δημοκρατικό;
- Η παγκοσμιοποίηση είναι απλώς και μόνο ο δυτικός ιμπεριαλισμός σε νέα μορφή;
- Μειώνει ή αυξάνει η παγκοσμιοποίηση τις πιθανότητες πολέμου;
- Κατά ποιον τρόπο ο ίδιος ο πόλεμος αποτελεί μια δύναμη παγκοσμιοποίησης;
- Πιστεύετε ότι η ψήφος στο Brexit και η εκλογή του προέδρου Ντόναλντ Τραμπ το 2016 αντιπροσωπεύουν μια σημαντική νέα πρόκληση στην παγκοσμιοποίηση;

Ευελπιστούμε ότι η εν λόγω Εισαγωγή και τα κεφάλαια που ακολουθούν θα σας βοηθήσουν να απαντήσετε στα παραπάνω ερωτήματα και ότι το βιβλίο αυτό θα σας

προσφέρει γενικά μια καλή επισκόπηση της πολιτικής του σύγχρονου κόσμου. Θα αφήσουμε εσάς να αποφασίσετε αν η παγκοσμιοποίηση συνιστά μια νέα φάση της παγκόσμιας πολιτικής, αν αποτελεί θετική ή αρνητική εξέλιξη ή αν θεωρείτε ότι δεν υπάρχει, στην πραγματικότητα, καθόλου. Κρίνουμε, ωστόσο, σκόπιμο να κλείσουμε αυτό το κεφάλαιο τονίζοντας ότι η παγκοσμιοποίηση –ό,τι και αν είναι– προφανώς αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο. Το πώς την αξιολογούμε αντανακλά όχι μόνο τις θεωρίες τις οποίες αποδεχόμαστε, αλλά μάλλον τις δικές μας θέσεις σε αυτόν τον παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Υπ' αυτήν την έννοια, το πώς αντιδρούμε σε παγκόσμια γεγονότα πιθανόν να εξαρτάται, τελικά, από τις κοινωνικές, πολιτισμικές, έμφυλες, οικονομικές και πολιτικές θέσεις που κατέχουμε. Με άλλα λόγια, η παγκόσμια πολιτική γίνεται ξαφνικά κάτι πολύ προσωπικό: Πώς καθορίζει η δική σας οικονομική κατάσταση, η εθνικότητα, η φυλή, το φύλο, η κουλτούρα ή η θρησκεία τι σημαίνει για εσάς η παγκοσμιοποίηση;

Προτεινόμενη Βιβλιογραφία για Περαιτέρω Διερεύνηση

- Σχετικά με την ιστορία του επιστημονικού κλάδου των Διεθνών Σχέσεων, βλ. **L. M. Ashworth** (2014), *A History of International Thought: From the Origins of the Modern State to Academic International Relations* (London: Routledge); **D. Long and B. Schmidt** (2005), *Imperialism and Internationalism in the Discipline of International Relations* (Albany, NY: State University of New York Press); **R. Vitalis** (2015), *White World Order, Black Power Politics: The Birth of American International Relations* (Ithaca, NY: Cornell University Press); and **A. Acharya and B. Buzan** (2019), *The Making of Global International Relations: Origins and Evolution of IR at its Centenary* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Σχετικά με την ιστορία της διεθνούς πολιτικής σκέψης και των διεθνών θεωριών γενικότερα, βλ. **E. Keene** (2005), *International Political Thought: An Historical Introduction* (Cambridge: Polity); **D. Armitage** (2013), *Foundations of Modern International Thought* (Cambridge: Cambridge University Press); and **T. L. Knutsen** (2016), *A History of International Relations Theory*, 3rd edn (Manchester: Manchester University Press).
- Υπάρχουν διάφοροι καλοί εισαγωγικοί οδηγοί σχετικά με την αντιπαράθεση στο θέμα της παγκοσμιοποίησης. Σχετικά με την προέλευση του «παγκοσμισμού», βλ. **O. Rosenboim** (2017), *The Emergence of Globalism: Visions of World Order in Britain and the United States, 1939–1950* (Princeton, NJ: Princeton University Press). Comprehensive discussions are found in **A. McGrew and D. Held** (2007), *Globalization Theory: Approaches and Controversies* (Cambridge: Polity Press) and **F. J. Lechner and J. Boli** (eds) (2014), *The Globalization Reader* (Oxford: Blackwell). Also see **C. el-Ojeili and P. Hayden** (2006), *Critical Theories of Globalization* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).
- C. Enloe** (2016), *Globalization and Militarism: Feminists Make the Link*, 2nd edn (Lanham, MD: Rowman & Littlefield) μια καλή ανάλυση από μια κορυφαία φεμινίστρια σχετικά με τις σχέσεις ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση και σε διάφορες μορφές βίας. **K. Mahbubani** (2013), *The Great Convergence: Asia, the West, and the Logic of One World* (New York: PublicAffairs) προσφέρει μια ενδιαφέρουσα ανάλυση του επιχειρήματος ότι η μετατόπιση ισχύος είναι απαραίτητη για να αντανακλά νέες παγκόσμιες πολιτικές πραγματικότητες. Σχετικά με αυτό το θέμα, βλ. επίσης **A. Acharya** (2014), *The End of American World Order* (Cambridge: Polity Press).

Επίσης επισημαίνουμε άλλα βιβλία στη σειρά Rowman & Littlefield σχετικά με την παγκοσμιοποίηση σε επιμέλεια **M. B. Steger και T. Carver**, συγκεκριμένα **J. Agnew** (2017), *Globalization and Sovereignty: Beyond the Territorial Trap*, 2η έκδ.

S. Krishna (2008), *Globalization and Postcolonialism: Hegemony and Resistance in the Twenty-first Century*; και **M. E. Hawkesworth** (2018), *Globalization and Feminist Activism*, 2η έκδ.

Εξαιρετικές κριτικές για το θέμα της παγκοσμιοποίησης είναι **J. Rosenberg** (2002), *The Follies of Globalization Theory* (London: Verso); **D. Held and A. McGrew** (2007), *Globalization/Anti-globalization: Beyond the Great Divide*, 2η έκδ. (Cambridge: Polity Press); **B. K. Gills** (ed.) (2002), *Globalization and the Politics of Resistance* (Basingstoke: Palgrave Macmillan); **B. K. Gills and W. R. Thompson** (eds) (2006), *Globalization and Global History* (London: Routledge);

J. E. Stiglitz (2017), *Globalization and Its Discontents Revisited: The Era of Trump* (London: Penguin); **L. Weiss** (1998), *The Myth of the Powerless State* (Cambridge: Polity Press); and **P. Hirst and G. Thompson** (1999), *Globalization in Question*, 2nd edn (Cambridge: Polity Press).